

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2023

Martina Jeřábková

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Ústav sociální práce

Přínos SAS pro rodiny s dětmi v okrese Kutná Hora

Bakalářská práce

Autor: Martina Jeřábková

Studijní program: B0923P240001 – Sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Neubauerová, PhD.

Hradec Králové, 2023

Zadání bakalářské práce

Autor:	Martina Jeřábková
Studium:	F20BK0058
Studijní program:	B0923P240001 Sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce v preventivních službách
Název bakalářské práce:	Přínos SAS pro rodiny s dětmi v okrese Kutná Hora
Název bakalářské práce AJ:	Contribution of social activation services for families with children in the district of Kutná Hora

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá tématem přínosu aktivizačních služeb pro rodiny v okrese Kutná Hora. Teoretická část bude věnována základním pojmům jako je rodina, její funkce, typy a rizika, která ovlivňují rodinu. Dále vymezím sociální práci s rodinou a budu definovat aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Praktická část bude podpořena kvalitativním výzkumem za použití metod rozhovoru se sociálními pracovníky a uživateli služeb.

BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M., 2008. Sanace rodiny: sociální práce s dysfunkčními rodinami. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-392-5. CHREŇKOVÁ, M., SOBKOVÁ, H., VAJĎÁKOVÁ, Z., 2007. Metody sociální práce, sociální služby a standardy kvality v sociálních službách. In: JANOUŠKOVÁ, K. et al. Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7368-229-3. ZAKOUŘILOVÁ, Eva. 2014. Speciální techniky sociální terapie rodin. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0583-8.

Zadávací pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Lenka Neubauerová, PhD.
Oponent:	Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	15.6.2022

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem veškeré použité prameny a literaturu.“

V Hradci Králové 5. 4. 2023

Martina Jeřábková

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Lence Neubauerové PhD. za odborné vedení a připomínkování mé bakalářské práce.

Dále děkuji všem respondentům, kteří byli ochotni poskytnout mi rozhovory v rámci mého výzkumu.

Anotace

JEŘÁBKOVÁ, MARTINA. 2023. Přínos SAS pro rodiny s dětmi v okrese Kutná Hora. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové. 66 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá tématem přínosu aktivizačních služeb pro rodiny v okrese Kutná Hora. Teoretická část bude věnována základním pojmům jako je rodina, její funkce, typy a rizika, která ovlivňují rodinu. Dále vymezím sociální práci s rodinou a budu definovat aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Praktická část bude podpořena kvalitativním výzkumem za použití metod rozhovoru se sociálními pracovníky a uživateli služeb.

Klíčová slova: rodina, sociálně aktivizační služby, sociální práce.

Annotation

JEŘÁBKOVÁ, MARTINA. 2023. Contribution of social activation services for families with children in the district of Kutná Hora. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové. 66 s. Bachelor thesis.

The bachelor's thesis deals with the topic of the benefit of activation services for families in the Kutná Hora district. The theoretical part will be devoted to basic concepts such as the family, its functions, types and risks that affect the family. Furthermore, I will define social work with the family and I will define activation services for families with children. The practical part will be supported by qualitative research using interview methods with social workers and service users.

Keywords: family, social activation services, social work.

Obsah

Úvod.....	11
1 CÍL PRÁCE A METODIKA ZPRACOVÁNÍ.....	13
2 TEORETICKÁ ČÁST	14
2.1 Rodina, funkce a poruchy funkcí rodiny, typologie rodiny, ohrožená rodina .	15
2.1.1 Rodina a její význam	15
2.1.2 Funkce rodiny	16
2.1.3 Typologie rodin z pohledu její funkčnosti.....	17
2.1.4 Rizikové faktory ovlivňující funkce rodiny.....	19
2.1.5 Poruchy funkcí rodiny	21
2.1.6 Ohrožená rodina.....	22
2.1.7 Potřeby rodiny.....	22
2.2 Sociální práce s rodinou, její počátky a legislativa.....	23
2.2.1 Definice pojmů	24
2.2.2 Sociální práce s rodinou.....	26
2.2.3 Podpora rodiny v legislativě	27
2.2.4 Podpora rodiny s dětmi prostřednictvím sociálních služeb	28
2.3 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	28
2.3.1 Charakteristika služby.....	28
2.3.2 Činnosti sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi.....	29
3 SOCIÁLNĚ AKTIVIZAČNÍ SLUŽBY PRO RODINY S DĚTMI V OKRESE KUTNÁ HORA	30
3.1 Region Kutná Hora	30
3.2 Oblastní charita Kutná Hora	30
3.2.1 Centrum Domek.....	31
3.2.2 Rodinné centrum Kopretina.....	31
3.2.3 Centrum Maják	32
3.2.4 Středisko Racek	33
3.2.5 Středisko Na Sioně.....	34
3.3 Prostor Plus	34
3.3.1 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi Klubus.....	35
4 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI.....	35
5 EMPIRICKÁ ČÁST	36
5.1 Formulace výzkumného cíle	36
5.2 Transformační tabulka	37
5.3 Vybraná výzkumná strategie a její zdůvodnění	39

5.4 Výzkumný vzorek a jeho výběr	39
5.5 Průběh realizace výzkumu	41
5.6 Zpracování získaných dat	41
5.7 Etika výzkumu	42
5.8 Rizika výzkumu	42
6 ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	42
6.1 DVC 1: Zjistit, jak se projevila spolupráce s poskytovateli aktivizačních služeb na rodinném životě.....	43
6.2 DVC 2: Zjistit, v čem rodiny s dětmi shledávají význam při užívání sociálně aktivizačních služeb.....	48
7 ZÁVĚR	52
Seznam použité literatury.....	54
Seznam tabulek	58
Seznam příloh	59

Seznam použitých zkratk

DVC – Dílčí výzkumný cíl

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSPOD – Oddělení sociálně-právní ochrany dětí

SAS – Sociálně aktivizační služby

Sb. – Sběrka zákonů

TO – Tazatelská otázka

Úvod

Bakalářská práce nese název „Přínos sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi v okrese Kutná Hora“. Záměrem práce bude ukázat, jaký vliv mají sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi na své klienty a na fungování jejich rodin v průběh užívání služby. Výzkumná část práce by měl ukázat, v čem konkrétně klienti přínos těchto služeb shledávají. Současně by měl výzkum zjistit, zda pracovníci těchto služeb shledávají přínos poskytnuté služby v dalším fungování rodin s dětmi, zda se spolupráce s klienty projevila na kvalitě jejich života a jak je hodnocena spolupráce s klienty v naplňování jejich potřeb.

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi mají svým klientům předávat pomoc a podporu v nepříznivých sociálních situacích a současně eliminovat jejich sociální vyloučení. Jejich dalším cílem je stabilizovat rodinu, snažit se zajistit základní potřeby a rozvoj všech jejích členů takovým způsobem, aby byli schopni samostatně fungovat. Všeobecně se dá říct, že poskytovaná pomoc pracovníků služeb má široké pole působnosti, a to v oblastech vztahů v rodině, pomoc v péči o rodinu a její prostředí, bydlení, finanční situace, nebo komunikace s organizacemi. Tyto služby jsou vymezeny zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a mohou být poskytovány v terénní či ambulantní formě.

V průběhu nynějšího studia na vysoké škole jsem absolvovala praxi v nestátní organizaci, kde poskytují sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Po rozhovorech s některými klienty služeb jsem si uvědomila, jak potřebná pro ně taková centra jsou, v čem jim mohou pomáhat a co vše jim přináší. Čas strávený na praxi tak pro mě byl nejen velmi cenný a přínosný, ale současně pro mě byl inspirací pro můj výzkum.

Celá práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. Teoretická část práce je rozdělena do pěti kapitol, které objasňují základní pojmy zvoleného tématu. První kapitola vymezuje pojem rodina a ohrožená rodina. Dále popisuje její funkce, typy, potřeby a riziky, které jí ohrožují. V neposlední řadě zmiňuje i poruchy funkcí rodiny. Druhá kapitola se věnuje sociální práci s rodinou. Třetí kapitola již představuje sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, její cíle a činnosti. Ve čtvrté kapitole

jsou poté představeny centra a střediska, která poskytují sociálně aktivizační služby pro rodiny v regionu Kutná Hora. Teoretická část práce je v poslední, páté, kapitole ukončena krátkým shrnutím.

Empirická část bakalářské práce v první řadě představuje cíl výzkumu a následně se věnuje metodice výzkumu, zvolené metodě sběru dat, výběru výzkumného vzorku, etice výzkumu a případným rizikům, kterými mohl být výzkum ovlivněn. Hlavní částí empirické části je analýza dat, vyhodnocení a interpretace zjištěných výsledků.

1 CÍL PRÁCE A METODIKA ZPRACOVÁNÍ

Hlavní cíl bakalářské práce:

Zjistit přínos sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi v okrese Kutná Hora.

Dílčí cíl 1:

Zjistit, jak se projevila spolupráce s poskytovateli aktivizačních služeb na rodinném životě.

Dílčí cíl 2:

Zjistit v čem rodiny s dětmi shledávají význam při využívání těchto služeb.

Výzkum bakalářské práce bude podpořen kvalitativním výzkumem za pomoci polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovory budou směřovány k sociálním pracovníkům, kteří pracují v organizacích poskytující sociálně aktivizační služby a k samotným uživatelům sociálně aktivizačních služeb, tedy rodinám s dětmi.

2 TEORETICKÁ ČÁST

Hlavním tématem bakalářské práce je rodina a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Teoretická část práce je rozdělena do pěti kapitol.

První podkapitola bude věnována definici pojmu rodina a vymezení rodinných funkcí. Dále budou zmíněny typy rodin podle jejich funkčnosti a rizika, která vedou k poruchám funkcí rodin. V závěru první podkapitoly bude všeobecně vydefinována ohrožená rodina.

Druhá podkapitola práce bude věnována tématu sociální práce s rodinami. Nejprve budou vysvětleny základní pojmy jako je sociální práce, terénní sociální práce a sociální pracovník. Okrajově se zmíním o počátcích sociální práce s rodinami a dále vymezím právní legislativu, která se přímo dotýká rodiny a sociální práce s ní. Poslední část této podkapitoly bude zaměřena na sociální služby, které pomáhají ohroženým rodinám s dětmi.

Další podkapitola bude věnována sociálně aktivizačním službám pro rodiny s dětmi. Nejdříve bude vymezeno legislativní ukotvení aktivizačních služeb, jejich hlavní cíl a význam, který pro rodiny s dětmi má. Dále vymezím činnosti, které mohou klienti těchto služeb využívat.

V následující podkapitole stručně představím okres Kutná Hora a střediska, která nabízí sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v tomto regionu.

Pátá podkapitola bude věnována shrnutí teoretické části bakalářské práce.

2.1 Rodina, funkce a poruchy funkcí rodiny, typologie rodiny, ohrožená rodina

Cílovou skupinou bakalářské práce jsou rodiny s dětmi, proto je důležité v první řadě vymezit, co je rodina. V této kapitole vyjmenuji základní funkce rodiny včetně jejich poruch a rizikových faktorů, které rodiny ohrožují a dále vymezím typy rodin z pohledu její funkčnosti. Stručně zmíním pojem ohrožená rodina a v neposlední řadě uvedu základní potřeby rodiny.

2.1.1 Rodina a její význam

Cílovou skupinou bakalářské práce jsou rodiny s dětmi, proto je důležité v první řadě vymezit, co je rodina.

Význam rodiny každý z nás vnímá subjektivně, a to podle našich zkušeností a prožitků s vlastní rodinou. Stejně jako naše chápání tohoto pojmu se různí, tak i v literatuře můžeme nalézt mnoho podob rodiny. Nejčastěji je však rodina označována jako základní skupina lidí, s kterou jedinec vyrůstá.

Matoušek definuje rodinu jako univerzální fenomén všech lidských společností a zastává názor, že tradice v rodinném chování jako je náboženství, zájmy široké rodiny či zájmy „vrchnosti“ mají v současné společnosti malý vliv. Je toho názoru, že rodinné fungování je spíše ovlivněno strukturou a fungováním společnosti, v které rodina žije. (Matoušek, Pazlarová, 2014, str. 17) V současné společnosti je již řada rodin, ve kterých se změnilo klasické pojetí „manželské“ rodiny. Muž a žena se často rozhodují pouze pro partnerské soužití s výchovou povětšinou jednoho dítěte. Tyto změny mohou v současnosti souviset s preferováním kariéry u mladých žen, změnou role muže v rodině, hledáním rodičovské identity, ekonomickou situací rodiny, pracovním zaneprázdněním rodičů, vytrácením stabilního rodinného prostředí či nedostatkem času na sdílení společného času, radostí a starostí. (Masáková, 2011, str. 28–27) I když tradiční kritéria rodiny přestávají platit, základní význam pro rodinné příslušníky je, aby si společně utvářeli bezpečný a stabilní prostor pro sdílení, reprodukci a produkci lidského života. (Kraus, 2014, str. 20)

Rodina by měla uspokojovat fyzické, psychické a sociální potřeby a měla by poskytovat určité zázemí, které člověk potřebuje ke společenské realizaci. Dále by

fungující rodina měla předávat dětem zkušenosti, které nelze získat v jiném prostředí. (Fischer, Škoda, Svoboda, Zilcher, 2014, str. 197) Rodina má pro děti obrovský význam, protože jim předává vzory chování, normy či hodnoty, které jim umožňují začlenění do společnosti. Rodina má děti naučit, co je dobře, co je špatně, co je vhodné a co ne. Současně může mnoha aspekty ovlivnit výchovu a socializaci dětí. Jedná se například o vztahy v rodině, přítomnost dalších členů rodiny, společnou komunikaci, přítomnost cílů ve výchově a dále se například může jednat o materiální aspekty (podnětnost rodinného prostředí) či aspekty sociálně-kulturní (vzdělanost rodičů, která je předávána dětem, zaměstnání rodičů atd.). Všechna uvedená hlediska působí přímo či nepřímo na děti a ovlivňují jejich vzorce chování. (Procházka, 2012, str. 102)

Dnešní rodiny jsou ovlivněny ekonomickými, sociálními či politickými změnami, které mohou vést k ohrožení některých jejich funkcí. V další podkapitole budou stručně vymezeny základní funkce rodiny.

2.1.2 Funkce rodiny

Jak již bylo výše zmíněno, rodina má naplňovat mnoho aspektů, které ovlivňují nejen děti ale i rodiče v jejich sociálním fungování. Rodina plní široké spektrum funkcí a s jejich naplňováním souvisí nejen postavení rodiny ve společnosti a její význam pro společnost. (Procházka, 2012, str. 102) Pro svou práci budu v této kapitole prezentovat rozdělení funkcí podle Reichela, který neposuzuje rodinu pouze jako sociální prostředí, ve kterém člověk vyrůstá. Na rodinu nahlíží jako na součást většího sociálního celku, tedy společnosti. (Reichel, 2008, str. 185)

Mezi první důležité funkce řadí Reichel **funkci sociálně-reprodukční**, díky které se jedinec učí sociálně žít. Od své rodiny přebírá společenské hodnoty a normy a stává se tak sociální bytostí. Jedincům je předávána společenská pozice (kapitál kulturní, sociální či ekonomický), díky které může docházet k sociální nerovnosti ve společnosti. (Reichel, 2008, str. 185-186)

Reichel dále uvádí **funkci kulturně-reprodukční**. Pro členy rodiny tato funkce představuje seznámení s kulturou společnosti, jejími normami a hodnotami, kam můžeme zařadit například víru, pravidla společenského chování, hraní her, ideje,

znalost jazyka atd. Tyto hodnoty jsou dále předávány s určitou modifikací dalším generacím a je tak plynule zabezpečována kulturní společenská kontinuita. (Reichel, 2008, str. 186)

Třetí funkci autor označuje jako **biologicko-reprodukční**. Tato funkce naplňuje sociálně akceptované rodičovské touhy a uspokojování sexuálních potřeb. To však neplatí v případech adopce či mimomanželských potomků. Reichel uvádí, že rodina se rozrůstá hlavně „zevnitř“. (Reichel, 2008, str. 186)

O **ekonomické funkci** mluvíme v případě, kdy je zajišťováno uspokojení základních životních potřeb členů rodiny. Jedná se o stravu, oblečení, bydlení, náklady na studium či volnočasové aktivity atd. Každá rodina se spotřebou a nákupem těchto životních potřeb účastní na ekonomické situaci společnosti. (Reichel, 2008, str. 187)

Další funkce úzce souvisí se schopností rodiny pečovat o všechny své členy v rámci jejich psychického stavu a sociálního a somatického zdraví. Označujeme jí jako **funkci terapeuticko-pečovatskou**. V rámci této funkce funguje rodina jako „štít“ před vlivy vnějšího prostředí a ochraňuje duševní stránku členů rodiny. Reichel také uvádí, že etapa pečovatelská je v současnosti spíše poskytována organizacemi k tomu určenými a dnešní rodiny se tak příliš nesetkávají se smrtí a rozením dětí. Jsou tak svým způsobem ochuzené o reálný pohled na koloběh života. (Reichel, 2008, str. 187)

V neposlední řadě Reichel uvádí **funkci výchovně-vzdělávací**. Tato funkce (spíše její první etapa) je rodinou poskytována pouze do doby, než dítě nastoupí k povinné školní docházce. Poté ji přebírají školské instituce. (Reichel, 2008, str. 188)

Funkce obranná je v současnosti přenechána státním institucím, které jsou k jejímu výkonu kompetentní. Tato funkce má dnes spíše formu symboliky v zastání se a podpoře rodinných příslušníků. (Reichel, 2008, str. 189)

2.1.3 Typologie rodin z pohledu její funkčnosti

V předchozí kapitole byly uvedeny některé z důležitých funkcí, které by rodiny měly plnit, aby byly zajištěny základní potřeby všech členů rodiny. V souvislosti se

zvoleným tématem práce je důležité uvést rozdělení rodiny z hlediska funkčnosti a kvality rodinného soužití. Na základě tohoto kritéria rozděluje Fischer, Škoda, Svoboda a Zilcher rodiny na **funkční, disfunkční, problémové a afunkční**.

Rodina, která funguje bez zásadních problémů, je nazývána **rodinou funkční**. Ta zajišťuje svým dětem ideální vývoj a děti v nich dobře prospívají. (Fischer, Škoda, Svoboda, Zilcher, 2014, str. 200) Pokud je rodina funkční, dále poskytuje všem členům rodiny naplnění základních životních potřeb jako je dostatek jídla a oblečení, bydlení a bezpečí, chrání jejich zdraví a emocionálně je podporuje. Matoušek dále uvádí, že fungující rodina má vytvořené vlastní rituály a společně tráví čas u různých činností. Rodinní příslušníci spolu komunikují a řeší konflikty vypracovanými a vyjasněnými způsoby. (Matoušek, 2014, str. 18 - 19) Autoři uvádí, že v naší populaci je takových rodin většina. (Fischer, Škoda, Svoboda, Zilcher, 2014, str. 200) Členové funkčních rodin jsou k sobě ohleduplní, vzájemně se respektují a mají mezi sebou pevné pouto, které nedokáže vnější vlivy negativního charakteru ohrozit. Ve funkčních rodinách je pevně dána hierarchie, ale každý člen může mít svůj názor a mluvit sám za sebe. Matoušek však nevyklučuje, že i tyto bezproblémové rodiny nemají občas neshody a spory. (Matoušek, 2003, str. 149-150)

V **problémových rodinách** můžeme sledovat poruchy některých (i všech) funkcí, a to i v závažnější formě. Vývoj dětí však není v těchto rodinách téměř ohrožen. Rodina si sama dokáže poradit a vyřešit problémy. Pokud se tyto rodiny obrátí na odborníky, většinou se jedná o jednorázovou pomoc. (Fischer, Škoda, Svoboda, Zilcher, 2014, str. 200)

V **dysfunkčních rodinách** se již mohou objevovat vážnější poruchy poškozující všechny členy rodiny a vývoj dítěte je ohrožen. Taková rodina není sama schopna problémy zvládnout a je třeba realizovat řadu opatření. Může se jednat například o sanaci rodiny. (Fischer, Škoda, Svoboda, Zilcher, 2014, str. 200-201) **Sanací** označujeme dle Matouška postupy, které podporují rodiny v jejich fungování a jsou přesným opakem postupů, které vyčleňují některé členy rodiny ohrožující rodinné příslušníky či ty, kteří jsou sami ohrožováni rodinou. (Matoušek, 2008, str. 185) Dysfunkční rodiny se mnohdy potýkají s komunikačním nedorozuměním, zmatky, ignorováním autority či s problematickým zvládnutím provozu domácnosti.

(Matoušek, 2003, str. 149-150) Ve výše uvedených případech je třeba si položit otázku, do jaké míry podporovat takovou rodinu a od kdy jednat v zájmu dítěte proti rodině. (Fischer, Škoda, Svoboda, Zilcher, 2014, str. 200-201)

S výskytem závažných poruch, které zcela znemožňují smysl rodinného soužití, se setkáváme v **afunkčních rodinách**. Zde se můžeme setkat s týráním dětí, či jejich zanedbáváním. Sanace rodiny je zde bezvýznamná a ve většině případů bývá jediným řešením, které prospívá dítěti, odebrání z rodiny a umístění do náhradní péče. (Fischer, Škoda, Svoboda, Zilcher, 2014, str. 201) V souvislosti s týráním či zanedbáváním dětí se můžeme setkat s pojmem **syndrom CAN**. Jedná se o syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte a je označován za nejčastější formu špatného zacházení s dětmi. Děti jsou v tomto případě ohrožovány dlouhodobě a pokud se jim nedostane pomoci, je vážně ohrožen jejich celkový vývoj. V rodinách (vlastních či náhradních), kde pečují o týrané či zanedbávané děti, je nutná včasná pomoc, podpora a stabilizace fungování rodiny, aby nebyl ještě více ohrožen růst a vývoj dětí. (Bechyňová, Konvičková, 2020, str. 36) V rodinách se mohou objevovat čtyři formy zanedbávání: fyzické (nejsou uspokojeny tělesné potřeby dětí např. oblečení, jídlo, ochrana před nebezpečím), výchovné (není zajištěno vzdělávání ve škole, chybí ochrana před dětskou prací), emoční (nedostatek lásky, pocit potřebnosti někam patřit) a zanedbávání zdravotní péče (nedostatek preventivní či specifické zdravotnické péče). (Bechyňová, Konvičková, 2020, str. 38)

2.1.4 Rizikové faktory ovlivňující funkce rodiny

V ideálním případě jsou v rodinách zajištěny všechny výše uvedené funkce a rodina je tak zcela zabezpečená a fungující. Bohužel v některých případech je rodina zátěží sama pro sebe a stává se původcem vzniku různých problémů, a to hlavně psychických, které následně vedou k různým sociálně patologickým jevům. Tyto jevy mohou poté vést k narušení psychosociálního vývoje a fungování celé rodiny, hlavně dětí. (Fischer, Škoda, Svoboda, Zilcher, 2014, str., 197)

Plnění funkcí rodiny může ovlivňovat několik různých vnitřních a vnějších okolností. Můžeme je nazvat **rizikovými faktory**. Faktory, které jsou pro rodinu ohrožující zevnitř, můžeme sledovat u rodičů, kteří byli v dětství vychováni v dysfunkční

rodině, či část svého života prožili v zařízení ústavní výchovy. Tito rodiče nemají většinou ukotveny modely chování, které jsou předávány ve funkčních a úplných rodinách. Svým jednáním tak prohlubují negativní dopady na své děti a na celkovou kvalitu funkčnosti rodiny. (Bechyňová, Konvičková, 2020, str. 19-20)

Mezi rizikové faktory tak můžeme podle Nedělníkové (Nedělníková, 2008, str. 148-149) zařadit:

- sociokulturní znevýhodnění rodiny (obtížné uplatnění rodičů na pracovním trhu, kulturní či jazykové znevýhodnění nebo rozdílná společenská pravidla, nízký věk či vzdělání rodičů);
- zdravotní znevýhodnění členů rodiny (duševní nebo tělesné onemocnění, různé závislosti);
- ohrožení chudobou a sociální vyloučení (*prostorové vyloučení* souvisí s lokalitou, kde rodina žije, *ekonomické vyloučení* – dlouhodobá nezaměstnanost, nízké příjmy, dluhy rodiny, *sociální vyloučení* - izolace, nenavazování nových vztahů, *symbolické vyloučení* – přirknuté vyloučení ze strany společnosti a okolí (Metodická příručka, 2015, str. 7-8);
- nedostatek schopnosti v uplatňování rodičovských kompetencí (nestanovená pravidla ve výchově dětí, nedostatek času na děti, zanedbávání dětí, vysoká očekávání u dítěte, chybějící výchovný styl);
- vztahové problémy v rodině (krize partnerů, domácí násilí, hádky, rozpad rodiny, rozvod);
- výchovné a výukové problémy dětí (zanedbávání školní docházky, delikvence, útoky z domova);
- odebrání dítěte z rodiny do ústavní péče;
- podpora rodičů při návratu dětí zpět do rodiny.

Uvedené rizikové faktory ovlivňují rodinné funkce a mohou způsobovat poruchy některých funkcí. V následující kapitole budou vymezeny poruchy některých funkcí.

2.1.5 Poruchy funkcí rodiny

Jako poruchy rodiny si můžeme představit situace, kdy rodina neplní z nějakého důvodu a v různé míře základní požadavky dané společenskou normou. V podstatě můžeme **poruchu** označit jako selhání člena či členů rodiny, a to z jakéhokoliv důvodu. Projevem může být nedostatečné plnění základních funkcí rodiny. (Dunovský, 1986, str. 12).

V této podkapitole vymezím poruchy funkce biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací funkce, emocionální funkce a socializačně-výchovné funkce dle Dunovského.

Porucha funkce biologicko-reprodukční se projevuje v rodinách, kde se děti z různých důvodů nerodí (partneři mít děti nemohou či nechtějí). Příčina tohoto stavu může být nebiologické povahy, mohou jí ovlivňovat ekonomické problémy, hospodářská situace ve společnosti, nebo osobnostní profil jedince. Dále se může tato porucha projevovat v rodinách s dítětem, které má nějaké postižení. Takové rodiny mohou mít problémy v socializačním procesu. Porucha této funkce se může ale objevovat i v rodinách s větším počtem dětí, které se často už narodí do nepříznivých životních podmínek. V tomto případě tato porucha úzce souvisí s poruchou funkce ekonomicko-zabezpečovací. (Dunovský, 1986, str. 13-14)

Selhání **funkce ekonomicko-zabezpečovací** mohou zapříčinit rodiče, kteří se nemohou či nechtějí zapojit do pracovního procesu s stávají se zcela závislými na sociálním systému státu. Tento stav může ovlivňovat psychický stav rodičů, zdravotní či psychické problémy, problémy s alkoholem rodičů atd. Porucha této funkce nesouvisí jen s materiální stránkou, ale ovlivňuje i stránku sociální včetně jejích právních a psychologických aspektů. Dále i oblast sociální jistoty celé rodiny, její pevnost a trvalost. (Dunovský, 1986, str. 14-15)

Porucha emocionální funkce narušuje život rodiny uvnitř i ve vztahu ke společnosti. U dětí může být emocionální funkce ovlivněna rodinným rozvratem, rozvodem rodičů, nezájmem rodičů a v extrémních případech týráním či zneužíváním. Děti jsou poté poznamenány ztrátou citového zázemí, pocitu bezpečí a jistoty a nejsou dostatečně

připravené a vyzrálé na budoucí život. Do rodinného života přichází s již narušenou emocionální funkcí a mohou ji předávat svým potomkům. (Dunovský, 1986, str. 15)

Pokud je v rodině narušena některá ze základních funkcí, může v ní dojít k nerovnováze v sociálním fungování. Taková rodina může být považována za ohroženou.

2.1.6 Ohrožená rodina

Ohrožené nebo také mnohoproblémové rodiny mají vážné problémy v několika sférách jejich fungování. Termínem **ohrožená rodina** se označuje rodina, která má závažné těžkosti ve vnitřních interakcích. (Matoušek, Pazlarová, 2016, str. 15)

Rodiny, které můžeme považovat za ohrožené, jsou mnohdy ovlivňovány vnějšími a vnitřními vlivy a je tak ohroženo jejich společné soužití. Nedělníková uvádí, že takové rodiny jsou většinou dysfunkční nebo problémové a mají jeden společný jmenovatel - děti ohrožené správným vývojem. „*Ohrožení rodiny jako celku je současně vždy ohrožením jejích členů, přičemž míra tohoto ohrožení je nezávažnější pro ty nejzranitelnější.*“ (Nedělníková, 2008, str. 143)

Ohrožení rodiny může mít vnitřní a vnější původ. Rodinu zevnitř ohrožuje neschopnost či neznalost, jak řešit problémové situace vlastními silami. Může se jednat například o týrání dětí, zanedbávání či zneužívání dětí, domácí násilí, rodičovské hádky, či rozpad vztahu rodičů. Vnější ohrožení může nastat v případě, že rodina nedokáže zajistit materiální potřeby, chybí finanční prostředky, rodiče jsou nezaměstnaní či někoho z rodiny zasáhne vážná nemoc atd. (Nedělníková, 2008, str. 144)

2.1.7 Potřeby rodiny

Jak bylo již výše zmíněno, rodinu ovlivňuje mnoho faktorů, které se odráží na její funkčnosti. Tyto faktory ale dále ovlivňují i naplňování jejich potřeb. Kovařík uvádí, že **potřeba** může být chápána jako určitý přebytek energie v lidském životě, který by měl být v rovnováze a současně ji chápe jako vztahový fenomén, který úmyslně

směřuje k nějakému cíli. Potřeby jsou pro něho určitým způsobem začleňování se do světa. (Kovařík in Matoušek, 2003, str. 205) Jednodušeji řečeno, potřebu můžeme chápat jako vlastnost lidského organismu, která hledá podmínky potřebné k životu, nebo naopak vybízí k vyhýbání se nepříznivým podmínkám. (Vrublová, 2020, str. 9)

Potřeby můžeme dělit na fyziologické, psychické, sociální či spirituální. Mezi *fyziologické potřeby* například řadíme jídlo, vzduch, vodu, zdraví, spánek, potřebu fyzického kontaktu, teplo aj. *Psychické potřeby* jsou individuální a vychází z naší motivace k jejich získávání. Řadíme k nim například potřebu jistoty a bezpečí, rozvoje osobnosti, potřebu vyjadřování se a následně vyslechnutí, potřebu lásky aj. *Sociální potřeby* souvisí s naší informovaností o naší osobě a o blízkých, o našem a jejich zdraví, dále k nim řadíme potřebu ekonomického zabezpečení nebo potřebu patřit k určité skupině lidí. *Potřebou spirituální* se vyznačuje naše potřeba víry či vyznání, potřeba být v náboženském společenství. (Vrublová, 2020, str. 10-11)

Pokud nejsou v rodinách zajištěny základní potřeby, může dojít ke snížení kvality života a případné frustraci či deprivaci rodičů a dětí. Současně může být ohrožen správný vývoj dětí. V případech, kdy již k ohrožení potřeb rodin dojde, můžeme v rámci sociální práce a za pomoci sociálních pracovníků odvrátit závažné problémy. Možnostem sociální práce s rodinou se budou věnovat další kapitoly.

2.2 Sociální práce s rodinou, její počátky a legislativa

Ohrožené rodiny se mohou dlouhodobě potýkat s problémy v různých oblastech rodinného života a může docházet k jejich sociálnímu vyloučení. Takové rodiny potřebují podporu a pomoc, kterou jim mohou poskytnou sociální pracovníci z různých státních či neziskových organizací. Druhá podkapitola proto bude vymezovat možnosti sociální práce s rodinami. Nejprve budou vydefinovány základní pojmy (sociální práce, terénní sociální práce a sociální pracovník), které úzce souvisí s celým tématem bakalářské práce. Dále budou stručně vymezeny počátky sociální práce s rodinami a její legislativa. Závěr této podkapitoly bude zaměřen na sociální služby, které mohou v rámci svých činností rodinám pomoci zlepšit jejich problémy či zajistit jejich potřeby.

2.2.1 Definice pojmů

Aby bylo možné popsat sociální práci s rodinami a vymežit možnosti práce s nimi, je důležité alespoň v krátkosti vydefinovat sociální práci, terénní sociální práci a sociálního pracovníka.

Sociální práce

Sociální práce nemá jednotnou a všeobecnou definici, a to vzhledem k tomu, že její vývoj probíhal v jednotlivých zemích různými způsoby na základě potřeb svých občanů a koncepcí sociální péče a sociální politiky. (Chrenková et al., 2007, str. 12)

Pro potřeby své práce jsem si zvolila vymezení sociální práce dle Gulové. Ta označuje sociální práce za odbornou disciplínu, která za pomoci různých metod zajišťuje profesionální pomoc a péči lidem, kteří ji potřebují. Její podstatou je pomáhat klientům a angažovat se v řešení jejich sociálních situacích. (Gulová, 2011, str. 14)

Podle Gulové patří mezi základní cíle sociální práce podpora klienta a jeho schopností řešit situace, ve kterých se zrovna nachází, dokázat přijmout svůj problém, pracovat s ním a dále se umět v daném problému vyvíjet. Klient by se také měl naučit pracovat na zlepšení svého stavu. Mezi další cíle sociální práce řadí zprostředkování kontaktů na instituce, které mohou klientovi pomoci a které mu mohou poskytnout zdroje, služby či příležitosti. (Gulová, 2011, str. 30)

Terénní sociální práce

Terénní práce je pracovníky poskytována v prostředí, kde se zjišťují okolnosti klientových problémů. Může se jednat o jejich domov, školu, úřad, zaměstnání atd. Terénní sociální pracovníci mohou věnovat jednotlivým případům více času oproti pracovníkům v kancelářích a na přepážkách úřadů. (Gulová, 2011, str. 58)

Terénní práce si klade za hlavní cíl poskytovat lidem pomáhajícího pracovníka, který na sebe přebírá role poradce, průvodce, mediátora, organizátora, nebo komunitního plánovače. Současně si sociální pracovník musí umět vybudovat u klientů autoritu, respekt a důvěru. Pracovníci nabízející své služby by měli umět analyzovat situace

klientů a navrhnout jejich zlepšení, propojit své služby s dalšími sociálními službami ve městě či regionu. (Gulová, 2011, str. 58)

Sociální pracovník

Sociální pracovník je dle Zákona o sociálních službách č. 108/2006 charakterizován jako člověk, který *vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.* (Zákon č. 108/2006)

Současně by měl sociální pracovník disponovat vlastnostmi jako je důvěryhodnost, hluboká empatie, cílevědomost, iniciativa, vřelé jednání, samostatné rozhodování, odolnost vůči neúspěchu a stresu, předvídavost, nápaditost, sebekritičnost a mnohé další. Měl by se dále zajímat o nové informace a nové odborné znalosti, odmítat rychlé závěry a stereotypy, měl by komunikovat se svými spolupracovníky a neměl by mu chybět i smysl pro humor. (Gulová, 2011, str. 36)

Každý sociální pracovník zaujímá středovou pozici mezi státem a občanem (klientem). Z pohledu státu mu přísluší ovládací funkce (strategické jednání) a z pohledu klienta mu přísluší funkce pomoci (komunikativní jednání). Pracovník musí umět udržet přechod mezi oběma jednáními a v rámci možností by měl dodržovat základní hodnoty profese. (Matoušek, 2003, str. 36-37)

Sociální pracovníci by se měli vždy řídit nejen legislativou, ale i Etickým kodexem sociálních pracovníků České republiky. Je to klíčový dokument, který se zabývá etickým přístupem nejen ke klientovi, ale i ke své profesi, odborným znalostem či ke svým kolegům. Dále se zaměřuje na přístup ve vztahu sociální práce a sociálních pracovníků ke společnosti. (Sešit sociální práce, 4/2015, str. 11-12)

2.2.2 Sociální práce s rodinou

Dle Matouška je sociální práce, která se věnuje rodinám s dětmi, inspirována hlavně psychoanalýzou, sociologií, psychologií, studiem komunikace a rodinnou terapií. Psychoanalýza, kterou se zabýval Freud, kladla důraz na formování člověka v jeho prvních letech života. Sociální práce, která se v tomto období rozvíjela, se zaměřovala především na chudé rodiny a jejich hospodaření s příjmy. Dále se pracovníci zaobírali přítomností/nepřítomností odchylek u dospělých i dětí. Sociologizující hledisko se snažilo o vysvětlení dynamiky rodinných procesů a jejich společenského postavení. Toto hledisko však od 20. let 20. století sláblo a bylo nahrazeno psychologizujícím pohledem na rodinu. Tento nový pohled nasměroval sociální práci s rodinami k „programování“ osobnostních charakteristik dětí klimatem v rodinném prostředí. Předpokladem bylo, že stabilní psychika dospělých je součástí stabilní psychiky celé jejich rodiny a současně i napojení rodiny na mimorodinné zdroje. S novým tématem přišel v polovině 20. století antropolog Bateson. Ten prezentoval své studie komunikace mezi muži a ženami. V téže době začali sociální psychologové se studiem komunikace v malých, uměle vytvořených skupinách a ve skupinách přirozeně vytvořených. Nově vznikající iniciativy, obecně nazvané jako „hnutí rodinné terapie“, navazovaly na behavioristickou psychologickou tradici a jejich preferovanou oblastí byl popis rodiny na základě interakčního chování všech jejích členů. V rodinách, kde se nacházelo dítě se schizofrenií, byla využívána psychoterapeutická léčba a v těchto případech se dá hovořit o prvních aplikacích rodinné terapie. Koncepty využívající tuto oblast se dále rozšiřovaly i mimo psychologii a psychiatrii. Od konce 60. let 20. století se praktikuje rodinná terapie v rodinách, kde má jeden či více členů vážné problémy různých druhů. V této návaznosti vznikaly první typologie disfunkčních rodin. (Matoušek, 2003, str. 185-186)

Hlavním cílem sociální práce s rodinou by měla být snaha o zajištění široké nabídky podpory a pomoci, která bude schopna řešit problémy, které zatěžují rodiny s dětmi. Nabídka různých možností pomoci tak poté může zmírnit dopady problémových situací. Poskytování různých služeb může rodinám umožnit návrat do jejich přirozeného prostředí a předejít sociálnímu vyloučení. Dále rodinám může poskytnout podporu duševního zdraví a psychické stability, která působí jako prevence rozpadu

rodinných a partnerských vztahů. Může také pomoci rodičům, kteří si neumí poradit s výchovou a péčí o děti. (Metodické doporučení MPSV č. 9/2009, str. 1)

2.2.3 Podpora rodiny v legislativě

Každá rodina v České republice má právo na pomoc a ochranu. Sociální práci s rodinami a s ní související péči o dítě a o jejich rodiny ukotvuje v České republice několik právních předpisů. V této části vyjmenuji některé z nich.

a) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

Hlavním hlediskem tohoto zákona je blaho a zájem dítěte. Sociálně právní ochranou dětí rozumíme ochranu práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu zájmů dětí a ochranu jeho jmění a působení na obnovu funkcí rodiny. Dále i zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro děti, které nemohou být vychovávány ve vlastních rodinách. (Zákon č. 359/1999)

b) Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Vymezuje základní lidská práva, právo na ochranu zdraví, právo dětí na péči a jejich výchovu, právo na pomoc státu rodičům pečujícím o děti, právo na vzdělání atd.

c) Sdělení č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte

Tento dokument vymezuje ochranu dětí a jejich základních práv a uznává plný a harmonický rozvoj osobnosti dítěte v rodinném prostředí. (Sdělení č. 104/1191)

d) Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách,

Uvedený zákon vymezuje podmínky pomoci a podpory lidem v nepříznivých sociálních situacích a uvádí sociální služby, které jim mohou být v České republice poskytnuty.

e) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Uvedený zákon se věnuje vztahům rodičů a dětí, jejich vyživovací povinnosti. Věnuje se zanedbávání dětí, výchovným opatřením a zodpovědnosti rodičů či uspokojování potřeb rodiny. (Zákon č. 89/2012)

2.2.4 Podpora rodiny s dětmi prostřednictvím sociálních služeb

Pracovníci pomáhajících profesí se denně setkávají s lidmi, kteří potřebují určitý druh sociální pomoci, protože se dostali do nějaké nepříznivé situace. (Zakouřilová, 2014, str. 9) Matoušek označuje programy, které mají za cíl pomáhat rodinám a jejím příslušníkům a dovést je k naplňování svých potřeb jako podporu rodiny. Pracovníci jednají v rodinném prostředí i mimo něj, a to s ohledem na zájmy rodin. (Matoušek, 2014, str. 13)

Podporu a pomoc v České republice poskytují různé **sociální služby**. Zákon o sociálních službách č. 108/2006 vymezuje *sociální službu jako činnost nebo soubor činností zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení*. Tyto služby se poskytují ve formě pobytové, ambulantní či terénní a zahrnují sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Zákon o sociálních službách vymezuje zařízení, která služby nabízí. Mezi zařízení, která poskytují pomoc rodinám s dětmi a to dle § 34 uvedeného zákona, můžeme zařadit azylové domy, zařízení pro krizovou pomoc, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, sociální poradny či pracoviště rané péče. (Zákon č. 108/2006)

2.3 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Tématem této podkapitoly jsou sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Stručně vymezím jejich legislativní ukotvení, hlavní cíl a význam pro ohrožené rodiny. V další části budou zmíněny činnosti, které mohou rodiny s dětmi v rámci těchto služeb využívat.

2.3.1 Charakteristika služby

Sociálně aktivizační služby pro rodiny jsou vymezeny zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Legislativně jsou ukotveny v § 65 uvedeného zákona. Jak jsem výše uváděla, jsou zařazeny ke službám sociální prevence a poskytují dlouhodobé programy preventivního rázu. Jejich cílem je napomáhat lidem k překonání nepříznivých situací a současně i chránit společnost před vznikem nežádoucích jevů. Využívají je rodiny s dětmi, které jsou ohroženy ve vývoji v důsledku dopadů

dlouhodobé krizové sociální situace, které rodiče sami vyřešit nedokážou. (Zákon č. 108/2006) Cílovou skupinou těchto služeb jsou rodiny, které mají alespoň jedno dítě do 18 let věku (resp. 26 let). Současně mohou být tyto služby poskytovány i rodinám, kterým bylo dítě z jakéhokoliv důvodu odebráno a oni mají zájem o jeho návrat. Klienty služeb mohou být i rodiny, které dítě teprve čeká. Rodinám mohou být služby poskytovány ve formě terénní (v jejich přirozeném prostředí) či ambulantní, které probíhají v prostorách center.

2.3.2 Činnosti sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi

Základní činnosti sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi vymezuje Vyhláška č. 505/2006. Konkrétně je najdeme v § 30 uvedené vyhlášky. Tyto služby poskytují v první řadě výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, mezi které můžeme zařadit:

- pracovně výchovné činnosti s dětmi;
- pracovně výchovné činnosti s dospělými (může se jednat například o nácvik rodičovského chování a schopnosti hospodařit, kompetentnost v jednání na úřadech, školách atd – alespoň 70 % uvedených činností se zajišťuje terénní službou);
- nácvik a upevňování dovedností a schopností dětí, a to hlavně těch motorických, psychických a sociálních;
- podpora a zajišťování přiměřeného vzdělávání dětí;
- zajištění podmínek pro volnočasové aktivity. (Vyhláška č. 505/2006)

Dále můžeme mezi hlavní činnosti služeb zařadit zprostředkování kontaktu se společenským prostředím. Pod tímto pojmem si představíme doprovod dětí do školských zařízení, na kroužky, k lékaři. Součástí poskytovaných činností je sociálně terapeutická činnost. Tato činnost by měla vést k rozvoji či udržení osobních a sociálních schopností a dále dovedností, které podporují sociální začleňování členů rodin. (Vyhláška č. 505/2006)

Pracovníci služeb pomáhají při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. K vyjmenovaným činnostem dále patří pomoc s vyřizováních běžných záležitostí a pomoc při obnově nebo upevňování kontaktů s rodinou. Dále

sem řadíme aktivity, které podporují sociální začleňování osob. (Vyhláška č. 505/2006)

3 SOCIÁLNĚ AKTIVIZAČNÍ SLUŽBY PRO RODINY S DĚTMI V OKRESE KUTNÁ HORA

Tato kapitola je věnována představení okresu Kutná Hora a poskytovatelů sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, které v regionu působí.

3.1 Region Kutná Hora

Okres Kutná Hora je situován ve Středočeském kraji. S rozlohou 917 km² zaujímá svou velikostí 4. místo v uvedeném kraji. Do regionu spadá 88 obcí, z kterých má statut města pouze Kutná Hora, Čáslav, Zruč nad Sázavou a Uhlířské Janovice. Dle Českého statistického úřadu bylo k 1.1.2022 v celém okrese evidováno 75 683 obyvatel. (www.czso.cz)

3.2 Oblastní charita Kutná Hora

V okrese Kutná Hora jsou služby pro rodiny s dětmi poskytovány Oblastní charitou Kutná Hora, která se řadí k největším nestátním neziskovým organizacím v kutnohorském regionu. Zakladatelem Oblastní charity je Biskupství královéhradecké a jedná se o účelové zařízení Církve římskokatolické. Oblastní charita je poskytovatelem registrovaných sociálních služeb, a to hned třinácti služeb v devíti střediscích a centrech. Charita mimo uvedené služby ještě provozuje charitní šatník, půjčovnu zdravotních a kompenzačních pomůcek a dobrovolnické centrum. „*Posláním Oblastní charity Kutná Hora je pomáhat lidem, kteří se ocitli v nouzi a nedokáží svou situaci řešit vlastními silami. Uznáváme jedinečnost a důstojnost každého člověka, ke každému přistupujeme s láskou a úctou.*“ (www.kh.charita.cz)

Rodinám s dětmi se věnuje Centrum Domek, Rodinné centrum Kopretina, Centrum Maják, Středisko Racek a Středisko Na Sioně. V podkapitolách níže jsou tato centra stručně představena.

3.2.1 Centrum Domek

Centrum Domek má sídlo v Čáslavi a je jedním ze zařízení poskytovatele sociální služeb Oblastní charity Kutná Hora. Své služby klientům poskytuje od roku 1999. Dle výroční zprávy využilo v roce 2021 služeb centra 46 klientů. (Výroční zpráva 2021, 2022, str. 18)

Čáslavské centrum poskytuje tyto sociální služby:

- 1) Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
 - je určeno pro děti a mladé lidi od 6 do 20 let;
 - děti a mládež zde mohou trávit volný čas, dostane se jim podpora a pomoc v řešení obtížných situací, které zažívají doma, ve škole či v kolektivu;
 - pracovnice dětem radí v oblasti finanční gramotnosti, práce, školy, vztahů;
 - centrum pro děti pořádá různé akce, výlety, letní tábor a další vzdělávací a volnočasové aktivity. (Výroční zpráva 2021, 2022, str. 18)
- 2) Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi s předškolkovým klubem
 - pro rodiny s dětmi do 18 let věku;
 - v ambulantní či terénní formě;
 - rodičům jsou předávány rady v oblastech péče o dítě, finanční gramotnosti, domácnosti;
 - pracovníci rodiče mohou doprovodit i na úřady či jiné instituce;
 - předškolkový klub je určen dětem od 2,5 roku, kde je pracovnice připravují na nástup do mateřské školy. (Výroční zpráva 2021, 2022, str. 18)

3.2.2 Rodinné centrum Kopretina

Rodinné centrum Kopretina sídlí v Čáslavi a své služby poskytuje od roku 2006. Stejně jako první centrum je i u tohoto zřizovatelem Oblastní charita v Kutné Hoře. Centrum Kopretina poskytuje pomoc a podporu rodinám s dětmi, dětem a mládeži do 26 let, kteří jsou ohrožení nežádoucím způsobem života. Dále pomáhá lidem v krizi,

či zdravotním nebo chronickým onemocněním. V roce 2021 využilo službu 138 klientů. (Výroční zpráva 2021, 2022, str. 20)

Mezi nabízené služby v tomto centru patří:

- programy pro rodiče s dětmi;
- sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi;
- poradenství pro rodiny včetně osvětové činnosti;
- sociálně terapeutické aktivity;
- volnočasové aktivity. (Výroční zpráva 2021, 2022, str. 20)

Rodinné centrum poskytuje zázemí pro rodiče na mateřské dovolené, kteří si zde mohou popovídat s jinými rodiči a navázat tak nové kontakty. Dále zde rodiče mohou využívat krátkodobé hlídání dětí. Menší děti mohou využít hernu a větší děti zase nabídku různých kroužků. (Výroční zpráva 2021, 2022, str. 20)

3.2.3 Centrum Maják

Centrum se nachází v Kutné Hoře a stejně jako předchozí centra je jeho zřizovatelem Oblastní charita Kutná Hora. Centrum Maják své služby nabízí již od roku 1998. Klienty centra mohou být rodiny s dětmi, děti předškolního a školního věku, mladí lidé ohrožení nežádoucími jevy a etnické menšiny. V roce 2021 využilo služby tohoto centra 130 klientů. (Výroční zpráva 2021, 2022, str. 16)

Centrum Maják poskytuje následující služby:

- 1) Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (zařízení má dva kluby)

Klub Maják

- určen pro děti ve věku 6 – 13 let;
- nachází zde zázemí děti a mladiství, kteří řeší problémy v rodině, ve škole nebo s kamarády;
- děti se mohou účastnit výtvarných nebo sportovních aktivit;
- pracovníci nabízí i pomoc se školními úkoly.

Klub Kotva

- pro mladistvé od 13 do 22 let;
- místo pro smysluplné trávení volného času;
- klub nabízí hernu, posilovnu či hudební učebny. (Výroční zpráva 2021, 2022, str. 16)

2) Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

- služby jsou vhodné pro rodiny s dětmi v tíživých situacích, které nedokáží svými vlastními silami vyřešit;
- od 3 let věku je zde možnost předškolního klubu, kde si děti hrají a připravují se na nástup do školského zařízení. (Výroční zpráva 2021, 2022, str. 16)

3.2.4 Středisko Racek

Dalším centrem, které poskytuje služby pro rodiny s dětmi, je Středisko Racek v Kutné Hoře. Středisko nabízí své služby od roku 2009. Stejně jako předchozí centra je provozovatelem Oblastní charita Kutná Hora. Své služby poskytuje rodinám s dětmi v obtížných situacích, lidem bez domova, etnickým menšinám, lidem, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením a osobám s rizikovým způsobem života. (Výroční zpráva 2021, 2022, str. 8)

Středisko Racek svým klientům nabízí:

1) občanskou poradnu

- zde se snaží pomoci lidem v nelehkých situacích, kteří si nemohou nebo nedokáží sami pomoci;
- pracovníci těmto lidem poskytují poradenství v oblastech jako je finanční gramotnost, exekuční řízení, hledání zaměstnání nebo bydlení, vyřizování dokladů či jim pomáhají sepsovat různé dokumenty;

2) terénní programy

- služby vhodné pro osoby v sociálně vyloučených lokalitách, kdy pracovníci poskytují informace o možnostech sociálních služeb, sociálních dávek a řeší s nimi problémy s bydlením, financemi, dluhy atd.;

3) sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

- pro rodiny v tíživých situacích, které neumí rodiče řešit;
- pracovníci podporují rodiny v oblastech péče o děti a o domácnost, finanční gramotnosti, hledání zaměstnání, vzdělávání dětí;
- pracovníci nabízejí své služby ve formě terénní i ambulantní. (Výroční zpráva 2021, 2022, str. 8)

3.2.5 Středisko Na Sioně

Posledním ze středisek, které nabízí podporu rodinám, je Středisko na Sioně. Tato organizace poskytuje pomoc rodinám s dětmi. Středisko aktivně svým klientům pomáhá od roku 2004. Poskytuje své služby rodinám s malými dětmi do 7 let věku, které mají opožděný vývoj či s mentálním, pohybovým nebo kombinovaným handicapem. Dále pracovníci střediska pomáhají rodinám s dětmi, které mají poruchu autistického spektra a to od 2 let do 26 let. (Výroční zpráva 2021, 2022, str. 10)

Středisko Na Sioně poskytuje tyto služby:

1) raná péče

- podpora rodin s dětmi se specifickými potřebami, pro děti předčasně narozené
- terénní služba poskytovaná v celém Středočeském kraji; pracovníci podporují rodiče, aby rozuměli svým dětem a aby dokázali využívat všechny možnosti, jak rozvíjet děti. (Výroční zpráva 2021, 2022, str. 10)

2) sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

- pro rodiny s dětmi, a to převážně s poruchami autistického spektra;
- pracovníci předávají podporu v soběstačnosti, osobním rozvoji a v rozvoji komunikace, dále v porozumění při sociálních situacích a následně adekvátní reakci;
- aktivity ve středisku jsou poskytovány individuálně i skupinově, ambulantní a terénní formou. (Výroční zpráva 2021, 2022, str. 10)

3.3 Prostor Plus

Tato organizace má převážně místní působnost v okrese Kolín a nabízí široké spektrum služeb. V Kutné Hoře má tato organizace svou pobočku, která je pro klienty otevřena v prostorách Střediska Racek. Již 18 let provozuje nízkoprahové kluby, odborné poradny, aktivizační služby pro rodiny, dětské skupiny, kontaktní centrum pro drogově závislé včetně terénních drogových programů. Organizace je zapojena i do několika projektů, které pomáhají pěstounům, dětem na základních školách

s doučováním či lidem se závislostí. (Výroční zpráva Obecně prospěšné společnosti Prostor Plus, 2021)

3.3.1 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi Klubus

Kutnohorská pobočka poskytuje sociálně aktivizační služby Klubus, které jsou určeny pro rodiče s dětmi. Pracovníci centra pomáhají rodičům získávat kompetence, aby byli schopni zvládat obtížné situace a mohli naplňovat potřeby své a svých dětí. Cílovou skupinou jsou rodiče s dětmi do 18 let věku, těhotné matky, rodiny s dětmi v pěstounské péči a další osoby, které řeší problémové situace a neumí si samy pomoci. Dle Výroční zprávy poskytlo centrum v roce 2021 pomoc 41 rodinám. (Výroční zpráva Obecně prospěšné společnosti Prostor Plus, 2021, str. 19)

4 SHRNU TÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

V úvodu teoretické části jsem definovala pojem rodina a dále jsem se zaměřila na funkce rodiny, rizika ohrožující její funkce, typologii rodiny podle její funkčnosti, potřeby rodiny a dále jsem v krátkosti představila pojem ohrožená rodina. Druhá podkapitola byla věnována sociální práci s rodinou a vymezení základních pojmů jako je sociální pracovník, sociální práce či terénní sociální práce. Dále tato část práce představila sociálně aktivizační služby, které mohou rodinám ohroženým sociálním vyloučením pomoci včetně legislativy, která tyto služby vymezuje. Závěr teoretické části byl věnován shrnutí center a středisek, které působí v regionu Kutná Hora, kde je klientům tato služba nabízena.

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi se snaží o obnovu sociálního fungování rodin, o zlepšení jejich životní úrovně a dále se pracovníci služeb snaží o zlepšení sociálních dovedností rodičů. Smyslem této práce bude poukázat na přínosnost těchto služeb z pohledu pracovníků center a jejich klientů.

5 EMPIRICKÁ ČÁST

Bakalářská práce si klade za hlavní cíl zjistit přínos sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi v okrese Kutná Hora. Přínos těchto služeb bude zjišťován z pohledu sociálních pracovníků, kteří služby poskytují a současně i z pohledu rodin, které se rozhodly využít pomoci center poskytující tyto služby. Hlavní cíl práce bude rozdělen do dvou dílčích cílů. V první řadě budu zjišťovat, jaký vliv má poskytnutí sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi na další fungování rodiny. Druhým dílčím cílem bude zjistit, v čem rodiny s dětmi shledávají význam při využívání těchto služeb. Každý z hlavních dílčích cílů bude mít tři výzkumné cíle druhého řádu.

Ve výzkumné části bakalářské práce je v první kapitole formulován hlavní cíl včetně dílčích cílů, které byly převedeny do transformační tabulky. Další podkapitoly budou věnovány vybrané výzkumné strategii, metodě sběru dat, výběru výzkumného vzorku, rizikům výzkumu a krátce i etice výzkumu. Stěžejní kapitolu empirické části představuje kapitola s interpretací výsledků výzkumu.

5.1 Formulace výzkumného cíle

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, **jaký je přínos sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi v regionu Kutná Hora**. Přínos je zjišťován z pohledu sociálních pracovníků poskytujících služby a z pohledu uživatelů těchto služeb. Z tohoto důvodu je hlavní cíl rozložen do dvou dílčích výzkumných cílů, které jsem za pomoci transformační tabulky převedla do tazatelských otázek.

Hlavní cíl výzkumného šetření

Jaký je přínos sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi v okrese Kutná Hora?

Dílčí cíle výzkumného šetření

DVC 1: Zjistit, jak se projevila spolupráce s poskytovateli aktivizačních služeb na rodinném životě.

DVC 1.1: Zjistit, s jakými potřebami a v jakých sociálních situacích se klienti obrací na poskytovatele služby.

DVC 1.2: Zjistit, jak pracovníci hodnotí naplňování potřeb rodin v průběhu užívání služby.

DVC 1.3: Zjistit, jak se spolupráce se službou projevila na rodinném životě.

DVC 2: Zjistit, v čem rodiny s dětmi shledávají význam při užívání sociálně aktivizačních služeb.

DVC 2.1: Zjistit, jaký byl důvod k tomu, aby rodina s dětmi vyhledala službu.

DVC 2.2: Zjistit, jak klienti hodnotí spolupráci se sociálně aktivizační službou v souvislosti s naplňováním jejich potřeb.

DVC 2.3: Zjistit, jaký přínos má poskytnutá pomoc.

5.2 Transformační tabulka

Tabulka č. 1: Transformační tabulka

Dílčí výzkumný cíl	Dílčí výzkumný cíl 2. řádu	Indikátory	Sada tazatelských otázek
DVC 1: Zjistit, jak se projevila spolupráce s poskytovateli	DVC 1.1: Zjistit, s jakými potřebami a v jakých sociálních situacích se klienti	potřeby a sociální situace klienta	TO 1.1: Jaké jsou podle Vás potřeby klientů, kteří k Vám přichází?

<p>aktivizačních služeb na rodinném životě.</p>	<p>obrací na poskytovatele služby.</p> <p>DVC 1.2: Zjistit, jak pracovníci hodnotí naplňování potřeb rodin v průběhu užívání služby.</p> <p>DVC 1.3: Zjistit, jak se spolupráce se službou projevila na rodinném životě.</p>	<p>naplňování potřeb</p> <p>přínos služby</p>	<p>TO 1.2: Jak hodnotíte průběh spolupráce s rodinami v souvislosti s naplňováním jejich potřeb?</p> <p>TO 1.3: Jak se v rodinách projevuje spolupráce s Vaší službou?</p> <p>TO 1.4: Přináší rodinám spolupráce s Vámi přínos?</p> <p>TO 1.5: V čem přínos shledáváte?</p>
<p>DVC 2: Zjistit, v čem rodiny s dětmi shledávají význam při užívání sociálně aktivizačních služeb.</p>	<p>DVC 2.1: Zjistit, jaký byl důvod k tomu, aby rodina s dětmi vyhledala službu.</p> <p>DVC 2.2: Zjistit, jak klienti hodnotí spolupráci se sociální službou v souvislosti s naplňováním jejich potřeb.</p> <p>DVC 2.3: Zjistit, jaký přínos má poskytnutá pomoc.</p>	<p>důvod užívání služby</p> <p>naplňování potřeb</p> <p>přínos</p>	<p>TO 2.1: Z jakého důvodu jste začali využívat služby centra?</p> <p>TO 2.2: Jak dlouho službu využíváte?</p> <p>TO 2.3: Můžete říci, zda je v rámci spolupráce s pracovníky naplňována Vaše potřeba?</p> <p>TO 2.4: Došlo ve Vaší rodině k nějaké změně?</p>

			TO 2.5: Má pro Vaši rodinu poskytnutá pomoc nějaký přínos? TO 2.6: V čem ho shledáváte?
--	--	--	--

Zdroj: vlastní zdroj

5.3 Vybraná výzkumná strategie a její zdůvodnění

K výzkumu je zvolena kvalitativní strategie výzkumu. Reichel uvádí, že v rámci kvalitativního výzkumu můžeme na „*určitý fenomén nahlížet v pro něj autentickém prostředí a vytvářet jeho obraz v co možná nejkompexnější podobě, včetně podob jeho vtaů s dalšími aspekty.*“ (Reichel, 2009, str. 40) Výzkumná strategie je zvolena z důvodu lepšího porozumění tomu, v čem je konkrétně shledáván přínos sociálně aktivizačních služeb. Tato strategie čerpá hlavně ze subjektivního vnímání jednotlivých respondentů, tedy uživatelů služeb a pracovníků středisek.

Pro sběr potřebných dat je zvolena technika polostrukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami. Podle Miovského se jedná o nejrozšířenější metodu sběru dat, která však vyžaduje náročnější přípravu. Rozhovory mají vymezeny okruhy otázek, které je možné zaměňovat a věnovat se tak okruhům dle potřeby a situace, případně pokládat doplňující otázky. U některých otázek je možné požadovat po respondentovi upřesnění či vyjasnění jeho odpovědi, abychom věděli, že jsme vše správně pochopili, a to vzhledem ke zvolenému cíli výzkumu. (Miovský, 2006, str. 159-160) Reichel uvádí, že díky určité volnosti v polostrukturovaném rozhovoru, si jako tazatel můžeme vytvořit s respondentem přirozenější kontakt. (Reichel, 2009, str. 112).

5.4 Výzkumný vzorek a jeho výběr

Výzkumný vzorek tvoří 4 respondenti z řad sociálních pracovníků a ve všech případech se jedná o ženy. Všechny pracovnice mají s poskytováním sociálně aktivizačních služeb praxi delší než 1 rok. Oslovené pracovnice center a středisek se zapojily do výzkumu na základě jejich časových možností, ochotě spolupracovat na výzkumu mé práce. Vzorek výzkumu z řad klientů, kteří využívají sociálně aktivizační

služby, tvoří výzkumný vzorek 5 respondentů. Oslovení klienti byli k rozhovorům zařazeni taktéž na základě jejich vstřícnosti k zapojení do výzkumu a ochotě věnovat volný čas rozhovorům.

Respondenti (sociální pracovníci) jsou pro účely výzkumu a pro zachování anonymity označeni jako P1, P2, P3, P4 a respondenti (klienti) jsou označeni jako K1, K2, K3, K4, K5.

Tabulka 2: Přehled respondentů (sociální pracovníci)

Respondent	Pohlaví	Věk	Délka praxe v zařízení	Pozice v zařízení
P1	žena	32	5 let	sociální pracovník
P2	žena	54	18 let	sociální pracovník
P3	žena	46	19 let	sociální pracovník
P4	žena	26	1 rok	sociální pracovník

Zdroj: vlastní zdroj

Tabulka 3: Přehled respondentů (klienti)

Respondent	Věk	Pohlaví	Rodinný stav	Počet a věk dětí
K1	29	muž	svobodný	4 děti (2 roky, 2 roky, 4 roky, 6 let)
K2	33	žena	vdaná	2 děti (3 měsíce, 9 let)
K3	30	žena	svobodná	1 dítě (1 rok)
K4	38	žena	svobodná	1 dítě (2 roky)
K5	41	žena	svobodná	3 děti (6 let, 8 let, 15 let)

Zdroj: vlastní zdroj

5.5 Průběh realizace výzkumu

Výzkum se uskutečnil v průběhu ledna a února 2023. V rámci výzkumu jsem nejprve písemnou formou oslovila všech pět organizací, které působí v regionu Kutná Hora a poskytují sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Organizace s průvodním dopisem obdržely témata rozhovoru včetně jejich časové náročnosti. Realizace rozhovorů s pracovníky a klienty mi byla umožněna ve třech organizacích. S pracovníky i klienty, kteří byli ochotni se zapojit do výzkumu, byl písemnou nebo osobní formou sjednán přesný termín rozhovoru. Rozhovory se všemi respondenty probíhaly ve střediscích a centrech, kde (v případě sociálních pracovníků) buď pracují, či je jim poskytována služba (v případě klientů). Rozhovory trvaly od 30 do 50 minut. Všichni respondenti byli seznámeni s tématem celé práce a byla jim vysvětlena interpretace rozhovorů a jejich osobních údajů ve výzkumu. Všichni respondenti souhlasili s poskytnutím rozhovorů.

Sociální pracovnice daly na počátku schůzky souhlas s nahráváním rozhovorů a současně podepsaly souhlas s poskytnutím rozhovoru. Klienti s nahráváním nesouhlasili, ale podepsali souhlas s poskytnutím rozhovoru. Jejich přání, nepořizovat zvukový záznam, bylo zcela respektováno a na jejich žádost byly rozhovory zapisovány do záznamových archů na místě.

5.6 Zpracování získaných dat

Po provedení rozhovorů s klienty a sociálními pracovníky byla získaná data nejprve doslovně přepsána do záznamových archů. Vzhledem k tomu, že data se v některých oblastech překrývala, musela být vyhodnocena z obsahového hlediska za pomoci otevřeného kódování.

Kódování textu znamená hledání významů, jejich pojmenování a následné vytvoření kategorií. Z vytvořených kategorií jsou poté formulovány jejich vzájemné vtahy. (Trousil, Jašíková, 2015, str. 127)

Za pomoci kódování byly v přepsaných rozhovorech vytvořeny kategorie pojmů, které byly poté přiřazeny k jednotlivým výzkumným otázkám.

5.7 Etika výzkumu

Všechna centra, kde byla umožněna realizace výzkumu, mají striktní povinnost mlčenlivosti. Po domluvě s vedoucími center bylo dojednáno, že celá empirická část práce bude zcela anonymní a nebudou konkretizována ani jednotlivá střediska, kde výzkum probíhal a ani nebudou jmenováni pracovníci či klienti.

Z etického hlediska a z důvodu střetu zájmu nebyli osloveni respondenti, s kterými se osobně znám či s nimi v rámci svého zaměstnání pracují.

5.8 Rizika výzkumu

Vzhledem k tomu, že mě dotazovaní respondenti z řad klientů viděli poprvé, mohlo být určitým rizikem výzkumu to, že nebyli tolik otevření a některé údaje mohli zkreslovat. Na otázky mohli respondenti odpovídat tak, jak předpokládali, že je to správné. Bohužel se tak nedá zaručit správnost a reálnost jejich odpovědí. Dále může být rizikem i to, že klienti, kteří se službou nespolupracují, se do výzkumu nechtěli zapojit. Nemůže tak být skutečně ověřen názor klientů, kterým vzhledem k jejich „nespolupráci“ není naplňována jejich potřeba.

6 ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

Následující kapitola je věnována popisu a interpretaci získaných dat od respondentů ze strany poskytovatelů sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi a ze strany uživatelů těchto služeb. Kapitola je rozdělena na dvě podkapitoly. V první podkapitole jsou nejprve interpretovány získané odpovědi od pracovníků služeb. Následující podkapitola se poté věnuje odpovědím klientů služeb. Odpovědi respondentů jsou zapracovány do jednotlivých dílčích výzkumných cílů a do dílčích výzkumných cílů druhého řádu.

6.1 DVC 1: Zjistit, jak se projevila spolupráce s poskytovateli aktivizačních služeb na rodinném životě.

Tento dílčí výzkumný cíl by měl zjistit, jaký vliv má poskytnutí sociálně aktivizačních služeb na rodiny s dětmi a na jejich rodinný život. Zaměřuje se zvláště na to, jaké potřeby klienti přichází řešit, jak je hodnocena jejich spolupráce s pracovníky a jak se projevila spolupráce se službou na rodinném životě.

DVC 1.1: Zjistit, s jakými potřebami a v jakých sociálních situacích se klienti obrací na poskytovatele služby. Indikátor tohoto dílčího cíle druhého řádu je **potřeba klienta**. Cílem bylo zjistit, s jakými potřebami a v jakých sociálních situacích se klienti na pomoc pracovníků obrací.

TO 1.1: Jaké jsou podle Vás potřeby klientů, kteří k Vám přichází?

Z rozhovorů s pracovníci středisek vyplývá, že nejčastější potřebou, s kterou klienti přichází, je pomoc v jejich **špatné finanční situaci**, jak vyplývá z rozhovorů s P1. „*Hodně se na nás lidi obrací s tím, abysme jim pomohli s hospodařením, protože nemají teď tolik peněz a mají samozřejmě dluhy a exekuce.*“ Respondentky shledávají velký problém v tom, že rodiny mají ve většině případů exekuce, dluhy a v rodinách se projevuje nynější zdražování, jak uvádí P3. „*Určitě za námi přichází i s finančními problémy, který bohužel v rámci posledního půl roku souvisí s hrozným zdražováním.*“. Jako důvody, které ovlivňují finanční situaci rodin s dětmi, respondentky uvádí ztrátu zaměstnání, nebo neschopnost práci vůbec najít, nízké příjmy v rodině (v případech, kdy je jeden rodič na rodičovské dovolené, nebo je v rodině pouze jeden rodič) a dále neznalost hospodaření s rodinným rozpočtem. Mezi další časté potřeby pracovnice řadí **pomoc v péči o dítě a péči o domácnost**, jak vypověděla P1: „*Nebo s tím, jak vést domácnost. Máme tady i maminky, které chtějí pomoc s péčí o dítě, protože nevědí, jak na to.*“ Klienti se na pracovníky dále obrací i v případech, kdy potřebují **doprovod do různých institucí**, nebo potřebují rady v rámci **dluhového poradenství**, jak uvedla P3: „*„Ti klienti k nám přichází v případech, kdy potřebují nějakou pomoc, ať už třeba doprovod k lékaři, do školy, na úřady nebo vyřídit něco na zdravotní pojišťovně, pomoci s problémy s bydlením, nebo v rámci dluhového poradenství.*“ V případech, kdy je v rámci těchto služeb poskytováno nízkoprahové zařízení pro větší děti, může patřit mezi požadované

potřeby i **pomoc s přípravou do školy a vyplnění volného času**, jak dokládá výrok P4: „Ty starší děti potřebuji třeba pomoc s úkoly, s přípravou do školy, nebo si chtějí vyplnit volnej čas.“ Další situace, které klienti přichází řešit, souvisí s **návratem dětí do rodin**, či **zařazením dětí do předškolových klubů**, jak sdělila P1: „Maminky samoživitelky se na nás i obrací, abysme umístili jejich malé dítě do předškolovýho klubíku, aby mohli třeba na brigádu, nebo aby si udrželi původní zaměstnání.“

Respondentky shledávají problém v tom, že klientům v dětství nikdo **nepředal základní vzorce**, jak si v těchto situacích poradit, jak uvedla P1: „Ty rodiny, který se na nás obrací nemají převzatý základy od svých rodičů. To je velký problém.“ Současně je podle respondentek problém i to, že klienti si mnohdy **neuvědomují množství svých problémů**, jak uvedla P3: „Většinou přicházejí s jedním problémem, ale po tom co s nima rozebereme jejich situaci, tak zjistíme, že těch problémů je mnohem, mnohem víc.“ Dále se pracovnice shodují v tom, že klienti **mají jen částečně představu** o tom, jak by se dala jejich situace řešit, jak sdělila P4: „Jak který. Někdo je samostatnější a chápe, co by se asi tak dalo dělat, uvědomuje si i důsledky, někdo je ale úplně bezradný.“ Jak vypověděla P3, v řešení situace klientů, hraje roli i jejich **snaha o vyřešení situace**. „Dá se taky říct, že oni většinou vědí, ale tak nějak nechtějí vynaložit snahu a myslí si mnohdy, že to tady za ně vyřešíme.“

DVC 1.2: Zjistit, jak pracovníci hodnotí naplňování potřeb rodin v průběhu užívání služby. Indikátorem tohoto dílčího cíle je **naplňování potřeb v průběhu užívání služby**. Cílem je zjistit, jak pracovníci hodnotí naplňování potřeb rodin s dětmi v průběhu využívání pomoci služby.

TO 1.2: Jak hodnotíte průběh spolupráce s rodinami v souvislosti s naplňováním jejich potřeb?

Naplňování potřeb rodin s dětmi mohou v průběhu spolupráce s pracovníky středisek znesnadňovat určité **překážky**. Respondentky vidí u klientů překážky hlavně v jejich **pohodlnosti a neschopnosti dotahovat věci do konce**, jak uvádí P3: „Protože část klientů nechce dotahovat věci do konce, nejsou na to zvyklí, neumějí si jít za svými cíli a už je asi v tomhle nikdo nezmění.“ a dále P1: „U těch opakovaných klientů je to určitě nezáměr ze strany klienta.“ Obdobný názor vyplynul i z odpovědi P4: „Prostě nechtějí něco řešit, protože jim to zabírá moc času, musí chodit na úřady, musí něco

vyřizovat. Oni na to nejsou zvyklí. Radši nechávají problémy vyhnívat.“ Mezi další překážky řadí respondentky i **neschopnost udržet si zaměstnání** a tím si **zajistit stálý příjem**. Překážku shledává P2 i v „**přepečovávanosti**“ klientů. „Řekla bych, že když nám klienti spolupracují i s jinými neziskovkami, můžou být tak nějak přepečovávaní a nemaj motivaci, nebo spíš volnou ruku rozhodovat se sami. Neustále jim pak někdo říká, co a jak mají dělat, řeší problémy za ně a oni se pak ani neumí sami rozhodnout a řešit problémy.“ Pracovnice P3 uvedla, že překážkou může být **sociální systém** a jeho nastavení. *Občas si myslím, že překážkou je i sociální systém a jeho nastavení.* “ Překážku shledává P3 i v **klientech samotných**. „*Já si myslím že klienti jsou překážkou občas sami pro sebe.*“

Respondenti hodnotí **průběh spolupráce** s klienty ve více případech **spíše bezproblémově**, jak vyplynulo z odpovědi P2: „*Ve většině případů bezproblémově, protože klienti jsou motivovaní a mají vizi zlepšení svojí situace.*“ A dále z odpovědi P4: „*S některýma je to snazší, těch je určitě víc, ale s některými je to krapet složitější.*“ Pracovnice středisek se ale shodují, že se pravidelně setkávají i s klienty, s kterými **není vždy lehká spolupráce**, jak vyplývá z odpovědi P1: „*No a některý rodiny přijdou jednou a už je nevidíme, ale to jsou většinou bohužel takový ty známý firmy.*“ a P3: „*Polovina lidí spolupracuje, fungují a ta druhá půlka jsou lidi, kteří přijdou jenom jednou, nebo zjistí, že v rámci individuálu máme nějaký plány a oni prostě ze svojí pohodlnosti je plnit nechtějí.*“ V průběhu spolupráce se sociálními pracovníky středisek vidí respondentky změny, které vedou **ve většině případů ke zlepšení klientových situacích**, jak uvádí P3: „*Rodiny jsou si schopny sami zajistit například doklady, dávky, služby, nebo vyřídit lékaře.*“ Podobný názor sdílí i P4: „*Většinou se ta situace srovná, na přechodnou dobu vyřídíme dávky, nebo třeba potravinovou banku.*“ U klientů, kteří však s organizacemi **nespolupracují**, dochází **k fatálnějším dopadům**, což vyplývá z odpovědi P4: *U některých bohužel dojde třeba i k odebrání dětí. U takových se ta snaha o spolupráce nepotká s účinkem.* “ Všechny respondentky se však shodují v tom, že celkový průběh spolupráce souvisí se vzájemnou důvěrou klientů a pracovníků a na plnění sjednaných cílů.

DVC 1.3: Zjistit, jak se spolupráce se službou projevila na rodinném životě.

Indikátorem tohoto cíle je **přínos služby**. Cílem výzkumného dílčího cíle je zjistit, jak se spolupráce se službou projevila na životě rodiny a zda pracovníci shledávají spolupráci přínosnou.

TO 1.3: Jak se v rodinách projevuje spolupráce s Vaší službou?

To, jak se spolupráce se službou projeví na kvalitě života rodiny, nelze vidět po několika dnech a někdy ani týdnech. **Délka spolupráce je individuální**, jak uvedla P4: „*To je různý. Někdo chce jen jednorázovou pomoc nebo radu. Ale s někým spolupracujeme třeba až půl roku nebo rok.*“ Podle výpovědí respondentek se **podarí větší části klientů naplnit svou potřebu**, jak vyplynulo v odpovědi P4: „*Určitě jsou samostatnější, jsou si jistější v řešení třeba záležitostí na úřadech. Řekla bych, že tak v 70 procentech se ty jejich potřeby naplní.*“ A dále i P1: „*K naplnění těch potřeb určitě dojde ve většině případů, ale zase to souvisí s tím, pokud ty rodiny mají snahu spolupracovat.*“ Nebo odpovědi P3: „*U části rodin se se ty jejich problémy vyřeší a jsou schopni fungovat sami. Někomu to trvá dýl a někdo jen potřebuje víc času. U těch neproblémových klientů, kteří s námi spolupracují aktivně a intenzivně, dojde k naplnění těch jejich potřeb téměř vždycky.*“

Nejvíce viditelné jsou podle respondentek pokroky ve **vylepšení finančních situací klientů** a ve **spokojenosti dětí**, jak vypověděla P3: „*Naučí se, jak si rozložit finance, případně jak si požádat o splátky dluhů, pokud nějaký mají. Myslím si, že rodiny jsou pak míň ve stresu, když vidí, že je cesta ven, i děti jsou potom v klidnějším prostředí, třeba se i zlepší ve škole.*“

TO 1.4: Přináší spolupráce s Vámi rodinám přínos?

Všechny respondentky shodně uvedli, že sociálně aktivizační služby shledávají jako **přínosné**. Respondentka P4 vypověděla: „*Určitě považuju naše služby za přínosný. Myslím si, že kdyby lidem nepomáhali, tak bysme tady už nebyly.*“ P2: „*Ano, jinak by nebyla ta služba potřebná.*“ P1: „*Domnívám se, že určitě.*“ P3: „*Určitě ty naše služby považují za přínosné a prospěšné.*“ Konkrétní přínos shledávají pracovníci v **naplnění potřeb klientů**, jak vypověděla P1: „*Určitě v naplňování těch potřeb klientů, v jejich podpoře a motivaci to všechno řešit.*“ Dále je patrný přínos ve **větší samostatnosti** v řešení problémů, jak vyplynulo z odpovědi P4: „*Jak jsem říkala*

určitě samostatnost, zlepšení finanční gramotnosti, zlepšení fungování dětí ve školách, nehrozí odebrání dětí z rodiny, je toho spousta.“ A z odpovědi P3: „Ty lidi se naučí stavět se ke svým problémům čelem, a hlavně se naučí, jak je řešit.“

TO 1.5: V čem přínos shledáváte?

Respondentky vidí důležitost celé jejich práce v tom, že se na ně mohou klienti spolehnout a přijít za nimi se svými problémy, jak uvedla P2: *„Oni potřebují, aby s nimi někdo byl, viděl, jak to dělají a popřípadě jim ukázal, jak se to správně dělat vůbec má, někdy jim i stačí aby sem je vyslechla.“* A dále i P1: *„Předáváme jim rady a pomoc. Ono totiž mnohdy těm lidem stačí i to, že vědí, že v tom nejsou sami a mají jistotu, že se můžou na někoho obrátit.“*

První dílčí cíl měl vést ke zjištění, jaký vliv má na rodiny s dětmi spolupráce s poskytovateli sociálně aktivizačních služeb a jak je ovlivněno další fungování rodin. Z rozhovorů s respondentkami vyplynulo, že nejčastěji klienti do středisek přichází, protože potřebují pomoc v oblasti financí a rodinných rozpočtů, v péči o dítě či domácnost, při návratu dětí do rodin a při vyřizování záležitostí na úradech. Dále klienti za pracovníky přichází v případech, kdy nebyly malé děti přijaty do státních mateřských škol a chtějí pomoci při zařazení malých dětí do klubů, které provozují některá střediska. V případech, kdy střediska provozují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, je častější potřebou pomoc s přípravou do školy a vyplnění volného času starších dětí. Podle odpovědí pracovníků se při naplňování potřeb rodin objevují určité překážky, které znesnadňují řešení jejich situací. Respondentky mezi ně řadí pohodlnost klientů, neschopnost dotahování věcí do konce, neschopnost udržet si zaměstnání a zajistit si stálý příjem. Dále respondentky poukázaly na možný problém v „přepečovanosti“ klientů či nastavení sociálního systému. Dotazované respondentky se však shodly, že ve většině případů vede spolupráce pracovníků a rodin ke zlepšení rodinných situací a k naplnění potřeb klientů. Z rozhovorů s pracovníky, které poskytují sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, vyplynulo, že z jejich pohledu jsou pro klienty tyto služby přínosné.

6.2 DVC 2: Zjistit, v čem rodiny s dětmi shledávají význam při užívání sociálně aktivizačních služeb.

Tento dílčí výzkumný cíl by měl zjistit, v čem rodiny s dětmi shledávají význam při užívání sociálně aktivizačních služeb. Zaměřuje se zvláště na to, jaký byl důvod vyhledání služby, jak je hodnocena spolupráce s pracovníky v souvislosti s naplňováním potřeb klientů a jaký je přínos poskytnuté pomoci pro rodiny.

DVC 2.1: Zjistit, jaký byl důvod k tomu, aby rodina s dětmi vyhledala službu.

Indikátorem tohoto dílčího cíle jsou **důvody**, které vedli klienty k tomu, aby začali služby využívat.

TO 2.1: Z jakého důvodu jste začali využívat služby centra?

Všichni respondenti se shodují v tom, že svou situaci řešili nejprve svépomocí. Ale vzhledem k tomu, že si nevěděli rady, obrátili se na pracovníky center. Počáteční očekávání od spolupráce byla různá. K3: „*No, že mi nějak někdo poradí, pomůže.*“ K2: „*Těšila sem se na pomoc. Že se konečně už někam trochu posunu.*“ Z odpovědí respondentů vyplývá, že důvodů pro spolupráci s pracovníky sociálně aktivizačních služeb může být hned několik. Jako nejčastější důvod respondenti uvádí **finanční situaci**, s kterou potřebují nutně pomoci. Klienti uvádí, že jejich rodinné rozpočty mohou být ovlivněny aktuálním zdražováním či vysokými cenami energií, jak vypověděla například K3: „*Kvůli té situaci teď. Není to teď v Čechách jednoduchý. Zdražuje se, vysoký zálohy, zbývá miň peněz.*“ Nebo dále K1: „*No kvůli financím. My se potřebujeme nějak vymotat z kruhu a mít stálý peníze s dětma.*“ Respondenti také uváděli jako důvod pro využití služby **návrat do zaměstnání** a s tím související využívání **předškolních klubíků**, jak vyplynulo z rozhovoru s K4: „*Zůstala jsem s malou sama a potřebovala jsem se vrátit do práce aspoň na čtyři hod'ky denně.*“ Dále se klienti na pracovníky středisek obrací z důvodu **potravinové pomoci, doprovod na úřady** či **poradenství**, jak uvedla K2: „*Potřebovala sem pomoc, protože sem zůstala s dětma sama.*“ A dále K5: „*Paní s námi chodí na úřad, dostáváme nějaký potraviny vždycky jednou v týdnu.*“

TO 2.2: Jak dlouho službu využíváte?

Dotazovaní respondenti využívají pomoc a podporu středisek zhruba dva až tři měsíce.

K1: „*Je to teď asi 2,5 měsíce.*“ K3 „*Už to sou tři měsíce.*“ K2: „*Čerstvě, asi dva měsíce.*“

DVC 2.2: Zjistit, jak klienti hodnotí spolupráci se sociálně aktivizační službou v souvislosti s naplňováním jejich potřeb. Hlavním indikátor tohoto dílčího cíle je **naplňování potřeb** v průběhu spolupráce s pracovníky služeb.

TO 2.3: Můžete říci, zda je v rámci spolupráce s pracovníky naplňována Vaše potřeba?

Všichni respondenti se shodují v tom, že prvním krokem ve spolupráci s pracovníky bylo sestavení plánu a stanovení cílů pro zlepšení rodinných situací, což vyplývá z odpovědi K4: „*Jo, byl a musím říct, že je znát posun.*“ Nebo z odpovědi K5: „*Jo, jo. Snad se ho i daří plnit.*“ Současně respondenti uvedli, že první rozhovor a předání základních informací proběhlo naprosto v pořádku. K3: „*Naprosto skvělý. Všechny ty paní byly příjemný, ochotný a všechno nám dopodrobna vysvětlily.*“ K2: „*Je to těžký, říkat cizímu, co se vám děje. Ale paní byla laskavá a fakt ochotná.*“ K5: „*To bylo takový příjemný. Bylo fajn, že to se mnou všechno v klidu probrali.*“ Z rozhovorů s respondenty vyplynulo, že jejich potřeby jsou konkrétně naplňovány mnohdy v jednotlivých krůčcích, které vedou ve vyřešení jejich situace. Může se jednat například o vyřízení dávek na úřadu práce, zajištění hlídání dítěte, pomoc s vyřešením bytové situace či vyřizováním péče o děti. K1: „*No, máme ty dávky na úřadu práce. Takže máme pravidelně zajištěný příjem. Můžeme být teď víc v klidu.*“ K3: „*Pomáhají mi v tom klubíku s hlídáním syna a já můžu chodit na brigádu, kterou sem teď našla.*“ K5: „*Ty dávky mám vyřízený na úřadu. A teď s tou jednou paní řešíme žádost o zaplacení kauce na nový byt z peněz nějaký nadace. Je už i rozjetý soudní jednání o děti.*“ Z uvedených odpovědí výzkumného vzorku se tedy dá usoudit, že potřeby klientů **jsou** díky poskytovaným službám, pomoci a péči pracovníků středisek **naplňovány**.

DVC 2.3: Zjistit, jaký přínos má poskytnutá pomoc. Pro tento dílčí cíl je indikátorem **přínos služeb** pro rodiny s dětmi.

TO 2.4: Došlo ve Vaší rodině k nějaké změně?

V souvislosti s naplňováním potřeb respondenti souhlasně odpověděli, že se **oproti počátečním obtížím jejich situace zlepšila**, jak sdělili například K3: „*Jo, je to lepší.*“ K1: „*Určitě.*“ K4: „*Ano.*“ Například i respondentka K5 přiznala, že i když zatím nedošlo k vyřešení jejich potíží, je situace lepší. K5: „*Vyřešení zatím ne, ale určitě je to lepší.*“

TO 2.5: Má pro Vaši rodinu poskytnutá pomoc nějaký přínos?

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že pomoc ze strany středisek poskytující sociálně aktivizační služby **je pro ně přínosná**. K1: „*To má. Řek bych, že jsme se dost odpíchli od dna.*“ K2: „*Určitě.*“ K3: „*Ano.*“ K4: „*Ano.*“ K5: „*Má a určitě velkej.*“ Z odpovědi K5 se dá i usoudit, že pokud je rodičům poskytnuta přínosná a přesně mířená pomoc, může se stav projevit i na chování dětí. „*A hlavně ty děti, na těch se to ukazuje dost, že je to lepší.*“

TO 2.6: V čem ho shledáváte?

Dotazovaní klienti shledávají přínosnost služeb individuálně. Někteří klienti vidí přínos **v zajištění státních dávek a zlepšení své finanční situace**, jak sdělila K5: „*Už vím, co a jak na úřadu, takže teď to čtvrtletí tam jdu sama.*“ Respondenti s malými dětmi, které nebyly umístěny do předškolního zařízení, shledávají **přínos v zařazení svých dětí do předškolních klubíků**, kde jim bezplatně pohlídají děti a oni tak mohou chodit do zaměstnání a zajistit si příjmy. K3: „*Syn je v péči skvělejších lidí a je hlavně mezi dětma. A já můžu pracovat.*“ K4: „*Tím že je to tady bezplatný, tak nemusím dávat peníze navíc za nějakou skupinu.*“ Pro některé může být **přínosem pouze sdílení svého problému** s člověkem, který ho vyslechne. K2: „*Dlouho sem byla na všechno sama. Tak je to fajn, mít pocit, že se můžu na někoho vobrátit.*“ Další podporou, která je pro respondenty důležitá a přínosná, je i **pomoc z potravinových bank**, jak uvedla K2: „*A taky jídlo z těch zásob, co tu mají. Z té banky.*“

Druhým dílčím cílem bylo zjistit, v čem rodiny s dětmi shledávají význam při užívání sociálně aktivizačních služeb. Respondenti z řad klientů potvrdili slova pracovníků středisek a jako hlavní důvody pro počátek spolupráce uvedli finanční problémy, pomoc s vyřizováním záležitostí na úřadech, poradenství či zajištění hlídání malých dětí. Z odpovědí respondentů dále vyplynulo, že oproti počátečním obtížím se jejich

situace zlepšila, a to díky pomoci a podpoře pracovníků center poskytující sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Respondenti přínos hodnotili individuálně, a to vzhledem k jejich potřebám. Jedná se například o pomoc při zajištění státních dávek, zlepšení finanční situace, návrat do zaměstnání díky zajištění péče o děti, poskytnutí potravin z potravinové banky či pouhé sdílení svého problému a vyslechnutí pracovníky středisek, kdy je jim poskytnuto všeobecné poradenství pro jejich specifickou situaci.

7 ZÁVĚR

Bakalářská práce se zaměřila na zhodnocení přínosu sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi v regionu Kutná Hora, a to z pohledu pracovníků, kteří tyto služby poskytují a současně i klientů, kteří je využívají. V teoretická části práce byly vymezeny základní pojmy jako je rodina, ohrožená rodina, sociální práce, sociální pracovník či sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Dále byly představeny centra a střediska, která poskytují sociálně aktivizační služby pro rodiny v regionu Kutná Hora. Empirická část bakalářské práce nejprve představila cíl výzkumu a následně metodiku výzkumu, zvolenou metodu sběru dat či výběr výzkumného vzorku. Dále byla ve výzkumné části práce analyzována data a byly vyhodnoceny a interpretovány zjištěné výsledky.

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jaký je přínos sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v okrese Kutná Hora. Přínos těchto služeb byl nejprve zjišťován z pohledu sociálních pracovníků poskytujících služby. Z odpovědí pracovníků bylo zjišťováno, s jakými potřebami se na ně klienti obrací, jak pracovníci hodnotí naplňování potřeb rodin v průběhu užívání služeb a dále jak se vzájemná spolupráce projevila na kvalitě života rodin. Dále měl výzkum přinést odpověď na přínos těchto služeb z pohledu uživatelů těchto služeb. Od klientů bylo zjišťováno, jaký měli důvod pro vyhledání služby, jak hodnotí spolupráci s pracovníky v souvislosti s naplňováním svých potřeb a jaký přínos pro ně má poskytnutá pomoc. K dosažení hlavního cíle byly tedy stanoveny dva dílčí cíle.

Výzkum ukázal, že dotazované pracovnice, které poskytují sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v regionu Kutná Hora, shledávají tyto služby jako přínosné. Sociální pracovnice vidí hlavní přínos v tom, že poskytovaná pomoc je cílená na konkrétní rodiny, na řešení jejich problémů a naplňování potřeb těchto rodin. Pracovnice přínos současně vidí i tom, že klienti jsou díky vzájemné spolupráci samostatnější v řešení svých problémových situacích a dokážou poté ve většině případů běžně fungovat a zabezpečit své rodiny. Rodiny, které aktivizační služby v okrese Kutná Hora využívají, je shledávají také jako přínosné. Z výzkumu vyplynulo, že služby jsou pro tyto rodiny významné při řešení jejich individuálních potíží. Přínos je rodinám s dětmi přinášen v poskytování pomoci při zajištění státních

dávek, zlepšení a stabilizaci rodinného rozpočtu, návratu do zaměstnání (díky zajištění péče o děti), poskytnutí potravin z potravinové banky. Dále je přínos shledán v možnosti zapojení starších dětí do volnočasových kroužků či pomoci s domácími úkoly.

Z odpovědí všech respondentů v regionu Kutná Hora vyplynulo, že klienti do center poskytujících sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi přichází s různými životními osudy a individuálními potřebami, s kterými potřebují pomoci a poradit. Současně výzkum prokázal, že pokud pracovníci středisek s klienty pracují cíleně vůči jejich potřebám, jsou jim předány potřebné informace a vysvětleny možnosti k řešení jejich potíží, mohou být sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi přínosné a vést ke zlepšení života rodin.

Z mého pohledu by výzkum mohl být přínosný pro sociální pracovníky a ukázat jim, jak je rodinami hodnocena kvalita poskytovaných služeb, spolupráce s pracovníky středisek či nedostatky služeb. Současně by se mohlo prokázat, jak jsou služby pro klienty nápomocné, a v čem přesně.

Seznam použité literatura

BECHYŇOVÁ V., KONVIČKOVÁ M. 2020. *Sanace rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-16247

DUNOVSKÝ J. 1986. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986, ISBN 08-040-86

FISCHER S., ŠKODA J., SVOBODA Z., ZILCHER L. 2014. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Stanislav Junaňák – TRITON. ISBN 978-80-7387-7.

GULOVÁ L. 2011. *Sociální práce*. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 978-80-247-3379-1

KRAUS B. 2014. *Sociální pedagogika*. Hradec Králové. Univerzita Hradec Králové.

CHRENKOVÁ M., SOBKOVA H., VAJĎÁKOVÁ Z., 2007. Metody sociální práce, sociální služby a standardy kvality v sociálních službách. In: JANOUŠKOVÁ, K. et al. *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7368-229-3. 11-38.

MASÁKOVÁ V. 2011. Psychologický pohled na vývoj rodiny a potřeby dětí. In: *Rodiče, děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení Linka bezpečí. ISBN 978-80-904920-1-1. 27–31

MATOUŠEK O. 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2

MATOUŠEK O. 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-19-9

MATOUŠEK O., PAZLAROVÁ H. 2014. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0697-2.

MATOUŠEK O., PAZLAROVÁ H. 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí*. Univerzita Karlova v Praze, nakl. Karolinum. ISBN 978-80-246-3336-7

MATOUŠEK O., KOLÁČKOVÁ J., KODYMOVÁ P. (Eds.). 2005. *Sociální práce v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X

MIOVSKÝ M. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 80-247-1362-4

NEDĚLNÍKOVÁ D. et al. 2008. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita.

PROCHÁZKA M. 2008. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 978-80-247-3470-5.

REICHEL J. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 978-80-247-3006-6

REICHEL J. 2008. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 978-80-247-2594-9

TROUSIL M., JAŠÍKOVÁ V. 2015. *Úvod do tvorby odborných prací*. Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-542-4

VRUBLOVÁ Y. 2020. *Lidské potřeby a potřeby dítěte, distanční studijní text*. Slezská univerzita v Opavě. Opava.

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.

ZAKOUŘILOVÁ E. 2014. *Speciální techniky sociální terapie rodin*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0583-8

Internetové zdroje

ČESKO. § 1 odst. 2 písm. a) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí - znění od 1. 1. 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. ČESKO. [cit. 9. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#p1-2-a>

ČESKO. fragment #f1348974 sdělení č. 104/1991 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte - znění od 29. 3. 2010. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. ČESKO. [cit. 9. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104#f1348974>

ČESKO. § 686 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník - znění od 6. 1. 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 9. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#p686-1>

Český statistický úřad. 2022. *Charakteristika okresu kutná hora* [online]. [11.2.2023]. Dostupný z: https://www.czso.cz/documents/11240/17826325/okr_kutna_hora.pdf/76a51301-6fa4-4108-aa49-971697a0f5c7?version=1.4

MPSV. *Metodické doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou*. [online]. Praha: MPSV. [10.2.2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-9.pdf/ba7a119a-a609-3383-dbaa-76ee24b356ee

Oblastní charita Kutná Hora. 2022. *Výroční zpráva 2021* [online]. [13.2.2023]. Dostupné z: <https://kh.charita.cz/kdo-jsme/vyrocnizpravy/>

Sociotrendy. 2015. *Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi* [online]. Sociotrendy. [19.1.2023]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Typologie-sluzeb-pro-rodiny-s-detmi.pdf>

Prostor Plus. 2021. *Výroční zpráva obecně prospěšné společnosti Prostor Plus 2021* [online]. [13.1.2023]. Dostupný z: https://www.prostor-plus.cz/wp-content/uploads/2022/07/Vyrocní__zprava_Prostor_plus_2021.pdf

Význam Etického kodexu sociálních pracovníků. 2015. *Sešit sociální práce 4/2015* [online]. Praha: MPSV. [2.1.2023]. Dostupný z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/953091/4ssp.pdf/2af07787-f05f-f1c9-2cc5-1171dc446ac0>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Transformační tabulka

Tabulka č. 2: Přehled respondentů (sociální pracovníci)

Tabulka č. 3: Přehled respondentů (sociální pracovníci)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Přepis rozhovoru s respondentkou P2

Příloha č. 2: Přepis rozhovoru s respondentkou K5

1. Identifikační otázky

Věk: 54

Pohlaví: žena

Pozice v SASRD: *sociální pracovnice – vedoucí*

Délka výkonu nynějšího povolání: 18 let

2. Cílová skupina

Kdo nejčastěji bývá klientem Vašeho centra?

„Máme tady rodiny s dětmi do 18 let, a potom ještě děti a mládež od 6 do 26 let.“

Které rodiny jsou Vaše cílová skupina?

„Jsou to hlavně rodiny, které potřebují nějaké sociální služby, protože se dostaly do nějakých nepříznivých situací. Potřebují od nás většinou radu nebo podporu. A hlavně to jsou rodiny, které chtějí ty situace řešit, jen prostě nevědí jak.“

Kolik má Vaše centrum v současnosti klientů?

„Aktuálně tu máme 9 rodin, které dostávají pomoc v ambulantní formě a 2 rodiny, kterým pomáháme terénně.“

Jak se o službě klienti dovídají?

„Nejčastěji se o nás dozvídají od svých známých.“

3. Potřeby klientů

Jaké jsou podle Vás potřeby klientů, kteří k Vám přichází?

„Hodně se na nás obrací rodiny, které potřebují pomoc při výchově a péči o děti. Aktuálně i často řešíme neschopnost hospodařit s penězi. Tito klienti neumí vyjít s rodinným rozpočtem v domácnosti. Máme tady i rodiny, které potřebují pomoc s péčí o domácnost, protože je to nikdo nenaučil. Pak je to taky umístování dětí do našeho přednáškového klubíku.“

Které sociální situace s Vámi nejčastěji klienti přichází řešit?

„Jsou to hlavně finanční situace rodin. No a potom, jak jsem říkala, ztížené zvládnutí péče o děti nebo domácnost.“

Jak si vysvětlujete, že zrovna tyto situace řešíte nejčastěji?

„U některých rodin to souvisí se špatnými, nebo někdy i úplně nulovými vzorci z původní rodiny. Ale v souvislosti s tou finanční situací jsou to většinou rodiny, kdy je maminka na rodičovské dovolené, a tak mají rodiny malé příjmy, protože je tam jen jeden příjem od tatínka dětí. Pak je logické, že s tak napnutým rozpočtem většinou nestačí peníze na uspokojení jejich potřeb.“

Vědí Vaši klienti, jak by se jejich situace dala řešit?

„Většina našich klientů ano, jen neví, jak do toho. Ale některé rodiny představu nemají.“

4. Nabízené služby

Jaké služby svým klientům nabízíte?

„Máme předškolkový klubík, potom poskytujeme aktivizaci rodinám a máme tady nízkoprahové zařízení pro děti a mládež.“

Které služby jsou nejvíce využívány?

„Teď aktuálně asi předškolkový klubík.“

Jak si vysvětlujete, že jsou nejvíce využívány právě tyto služby?

„Ta služba je zdarma a rodinám tak ulehčujeme vydávat finance za soukromé zařízení, kde by hlídali děti. Náš klubík funguje i jako takové odlehčení pro rodiny, třeba když pečují prarodiče a mají třeba vnoučátka v pěstounské péči. No a pak taky maminky na mateřské dovolené, které se můžou zapojit do pracovního procesu, aniž by museli hradit další peníze za hlídání.“

5. Průběh spolupráce s klienty

Jak hodnotíte průběh spolupráce s rodinami v souvislosti s naplňováním jejich potřeb?

„Ve většině případů bezproblémově, protože klienti jsou motivovaní a mají vizi zlepšení své situace.“

S jakými institucemi spolupracujete v rámci řešení potřeb klienta?

„Jsou to různé nadace, kde si klienti můžou požádat o finanční prostředky, nebo jsou to další naše spolupracující organizace v rámci charity. Určitě OSPOD, úřady, školy, školky, lékaři. V souvislosti s Ukrajinou to byla třeba cizinecká policie, nebo centrum pro integraci cizinců. U těch nadací je třeba Dobrý anděl, Agrofert nebo Sirius. Ale to jsou opravdu ty největší. Je jich hrozně moc.“

Vidíte nějaké překážky, které znesnadňují dojít s klientem „do cíle“?

„Řekla bych, že když nám klienti spolupracují i s jinými neziskovkami, můžou být tak nějak přepečovávaní a nemaj motivaci, nebo spíš volnou ruku rozhodovat se sami. Neustále jim pak někdo říká, co a jak mají dělat, řeší problémy za ně a oni se pak ani neumí sami rozhodnout a řešit problémy.“

Proč zrovna tyto?

„No, ono se stává, že my jako pracovníci máme svou vizi, jak bys se měl klient ubírat, nebo jakou cestou by se měl ubírat a co je pro něj dobré, ale ti klienti mají občas jinou představu, Potom se stává, že nerespektují cíl, který si stanovíme.“

Co považujete za největší problém v souvislosti s řešením klientových potřeb?

„Když to klient začne vzdávat a začne nám do toho řešení jeho problému házet vidle.“

Proč?

„Protože se může stát, že je negativní, apatický a je tak nějak smířený i s tím, že mu třeba můžou být odebrány děti. Když se ta situace táhne dlouho, oni vlastně nevidí světlo na konci tunelu.“

Jak dlouho trvá většinou spolupráce s klienty?

„Může to být pár dní, nebo několik měsíců, až let. Hrozně záleží na zakázce té rodiny.“

6. Naplnění potřeb klientů

Jak se v rodinách projevuje spolupráce s Vaší službou?

„Všechno záleží na důvěře mezi námi a jima. Nejlíp je to vlastně vidět na dítěti, jak se posouvá ve svém vývoji.“

Změní se v rodinách něco oproti počátečním potížím a dojde k naplnění potřeb rodiny?

„V některých rodinách dojde ke zlepšení, v jiných ale ne. Myslím si, že záleží na tom, jak klient plní dohodnuté kroky.“

Přináší Vaše služba rodinám přínos v jejich sociální situaci?

„Ano, jinak by nebyla ta služba potřebná.“

V čem ho shledáváte?

„Ten přínos hlavně vidím v zabezpečení potřeb dětí, aby se měly dobře, aby prospívaly a aby se dobře rozvíjely. Současně ten přínos vidím i v pomoci, podpoře nebo doprovázení.“

Proč?

„Hodně v rodinách vidím, jak tápou, co by mohli ve své situaci dělat, z čeho čerpat, jakou pomoc a podporu by mohli dostat. Oni potřebují, aby s nimi někdo byl, viděl, jak to dělají a popřípadě jim ukázal, jak se to správně dělat vůbec má, někdy jim i stačí aby sem je vyslechla.“

1. Identifikační otázky

Věk: 41

Pohlaví: žena

Rodinný stav: svobodná

Počet a věk dětí: 3 dětí (6 let, 8 let, 15 let)

2. První kontakt se službou

Jak jste se o službě dozvěděli?

„Z OSPODU, když sem řešila i péči o děti.“

Z jakého důvodu jste začali využívat služby centra?

„Protože jsme měli nějaký problémy, přítel odešel a já zůstala s dětma sama bez peněz.“

Řešili jste potíže Vaší rodiny nejprve sami?

„Chvilku, pak sem se šla, abych nepadla s dětma na dno.“

Jak dlouho jste je řešili, než jste využili nabídku služeb centra?

„Asi měsíc.“

Jaká byla Vaše očekávání na počátku spolupráce se službou?

„Že mi pomůžou zvládnout tuhle mojí situaci.“

3. Využívané služby

Které služby centra využíváte?

„No, celkově tu pomoc tady. Doprovod na úřad, ze začátku jsme tu řešili i potraviny, moje dluhy. Ta prostřední sem chodí i na kroužek.“

Jak dlouho služby využíváte?

„Ted' tady využíváme služby třetí měsíc.“

4. Hodnocení spolupráce s pracovníky SAS

Jak probíhal první rozhovor s pracovníky centra?

„To bylo takový příjemný. Bylo fajn, že to se mnou všechno v klidu probrali.“

Byl s Vámi na počátku sestaven plán a cíl k vyřešení Vašich potíží?

„Jo, jo. Snad se ho i daří plnit.“

Byly Vám na počátku spolupráce předány veškeré informace o poskytovaných službách, které jste potřebovali vědět?

„Určitě jo, ale ono je toho ze začátku moc, tak jsem se pak ještě znovu doptávala na těch dalších schůzkách.“

Můžete říct, zda je v rámci spolupráce s pracovníky naplňována Vaše potřeba?

„Určitě.“

V čem konkrétně?

„Ty dávky mám vyřízený na úřadu. A teď s tou jednou paní řešíme žádost o zaplacení kauce na nový byt z peněz nějaký nadace. Je už i rozjetý soudní jednání o děti.“

Jak se Vám s pracovníky centra pracovalo v souvislosti s Vašimi potížemi?

„Dobře. Jsou tu milý ženský.“

Shledáváte nějaké nedostatky při spolupráci s pracovníky?

„Asi ne.“

5. Přínos poskytnuté pomoci centra

Došlo ve Vaší rodině k nějaké změně?

„Jo.“

V čem konkrétně oproti počátečním potížím?

„Jak už jsem říkala, ten soud bude, peníze nám teď pravidelně z úřadu chodí. Děti se trochu vyklidnily, jak se ta situace lepší.“

Považujete Vaši situaci za vyřešenou?

„Vyřešenou zatím ne, ale určitě je to lepší.“

Má pro Vaši rodinu poskytnutá pomoc nějaký přínos?

„Má a určitě velké.“

V čem ho shledáváte?

„Už vím, co a jak na úřadu, takže teď to čtvrtletí tam jdu sama. A hlavně ty děti, na těch se to ukazuje dost, že je to lepší.“

Obrátili byste se na pracovníky centra v případě dalších potíží?

„Myslím, že jo.“